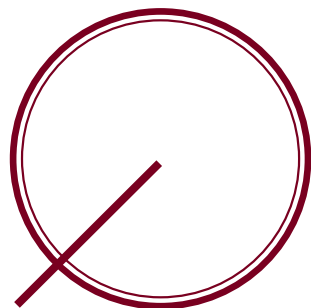

OBJET TROUVÉ

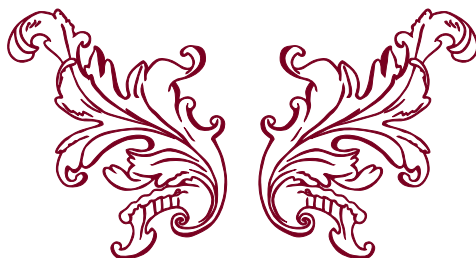
M O E R E N B U R G T I L B U R G

OBJET TROUVÉ

herinrichtingsplan voor het rwzi-terrein moerenburg

DERDE ONGEWIJZIGDE DRUK
SPECIALE BEPERKTE EDITIE
4 F E B R U A R I 2 0 1 0

Door MTD landschapsarchitecten en Land & Co
In opdracht van Waterschap De Dommel en Gemeente Tilburg

M O E R E N B U R G T I L B U R G

§ samenvatting 7

§ inspiratie uit het verleden 9

industrieel erfgoed - cultureel erfgoed

§ inrichtingsplan 17

verankering - concept - ingrepen

§ inspiratie voor de toekomst 31

raamwerk - water - architectuur - cultuur - natuur

§ onderbouwing voor de toekomst 65

fasering - exploitatie

§ bronnen - colofon 66

VOORWOORD

Het Waterschap De Dommel en de Gemeente Tilburg werken samen om een toekomst te vinden voor het RWZI-terrein Moerenburg. De urgentie van de vraag volgt uit het verdwijnen van de feitelijke rioolzuivering naar een meer extensieve rol in de keten van waterkwaliteitsbeheer. Moerenburg met zijn beschermde gebouwen en bouwwerken is een "objet trouvé", dat door een nieuwe functie ook een nieuwe (kunstzinnige) betekenis krijgt. De kansen voor ons liggen in een uniek verleden en een unieke plek.

De samenwerking van waterschap en gemeente is gebaseerd op een intentieverklaring uit 2006, waarin wij afspraken samen de terreinontwikkeling op te pakken ter realisatie van de beleidsdoelstellingen van gemeente en waterschap.

In enkele studies is met de besturen verkend dat de toekomst van het terrein naast de functie voor waterbeheer, ligt in een maatschappelijke richting, zoals cultuur, kunst, dagrecreatie en educatie. Woon-, bedrijfs- of intensieve recreatieve functies dragen niet bij aan de zorgvuldig gekozen doelstellingen van Landschapspark Moerenburg. Het terrein ligt op een unieke plek om stad en platteland te verbinden.

In 2006 en 2007 zijn door KORT diverse kunst- en cultuuractiviteiten op het terrein georganiseerd om de potenties goed te onderzoeken. Door de vraagstelling en deze aanpak is het project gehonoreerd en financieel gesteund door de Regeling Projectsubsidies Belvedere van het Stimuleringsfonds voor Architectuur.

Op 5 maart 2008 is voorliggend herinrichtingsplan gepresenteerd na een zoektocht, waarin verschillende disciplines samenwerkten. Archeologie, bouwhistorie, architectuur, kunst, landschapsarchitectuur, ecologie en waterkunde werkten samen om een raamwerk voor de toekomst op te stellen. Het herinrichtingsplan is zodoende pas het begin van een proces van samenwerken. Het inrichtingsplan biedt de ordening en de inspiratie voor de toekomst.

Het plan is uitgewerkt onder leiding van Frank Meijer van MTD Landschapsarchitecten te 's-Hertogenbosch met algemene coördinatie door Helmer Wieringa van Land & Co te Wageningen. Wij danken de diverse disciplines en kunstenaars voor hun inzet.

Berry van den Boogaard, Waterschap De Dommel
Theo van Dongen, Gerdi Beks, Gemeente Tilburg

An aerial photograph of the RWZI - Moerenburg wastewater treatment plant. The image shows two large circular aeration tanks in the foreground, a rectangular building with a red roof, and a long, curved concrete channel leading towards a residential area in the background. The surrounding landscape is green with trees and grass.

rwzi - moerenburg

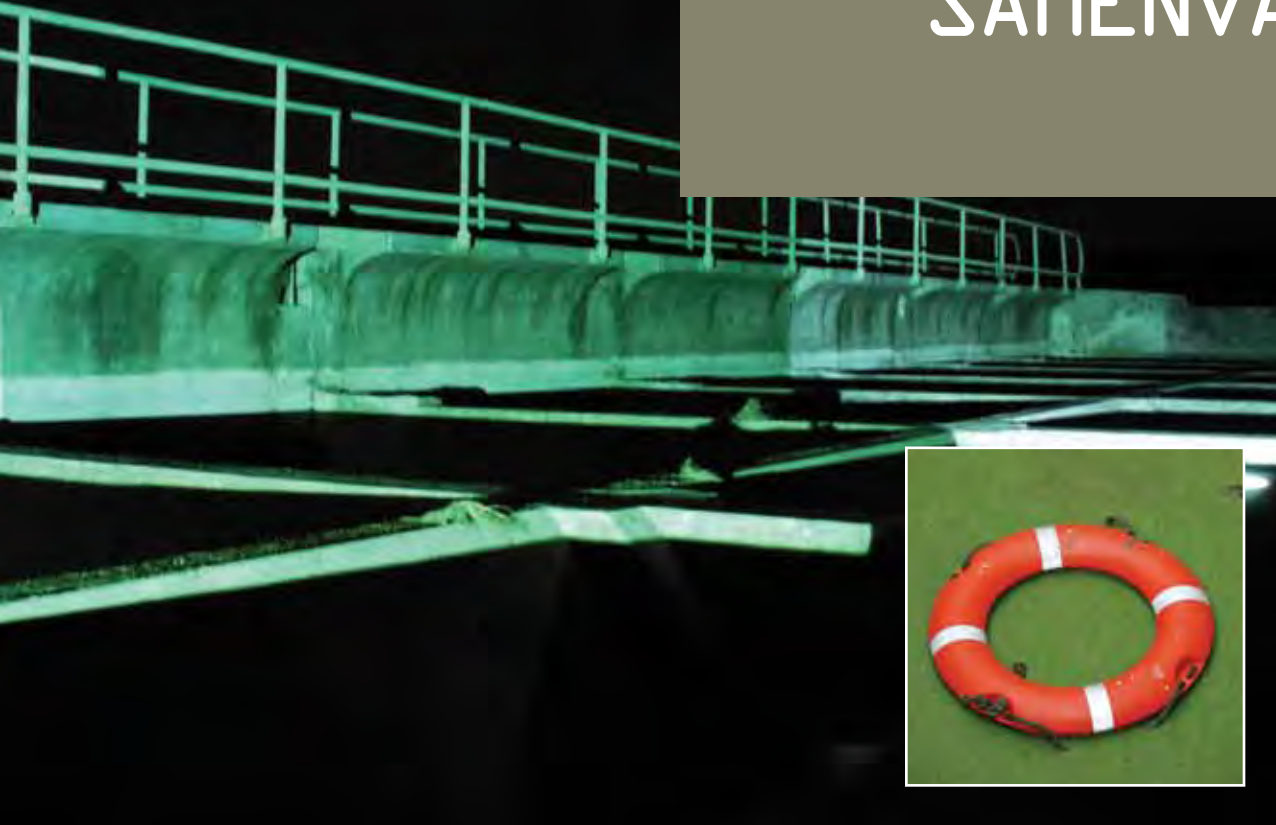

Het voormalige rioolwaterzuiveringsterrein (RWZI) Tilburg-Oost kent een nieuwe functie voor waterbeheer; doorpompen van water naar RWZI Tilburg-Noord, berging en zuivering via het helofytensysteem. Door dit nieuwe beleid (voortgekomen uit het Waterbeheerplan II en de Kadernota Stedelijk Water) worden delen van het terrein niet gebruikt. Op deze delen staan de restanten van de eerste Rijksproefinstallatie, die als Rijksmonument voor industrieel erfgoed zijn beschermd. Daarnaast zijn bij de aanleg van het helofytenfilter de restanten van Huize Moerenburg blootgelegd, een verrassende ontdekking.

Deze twee historische gegevens vormen de vertrekpunten voor een herinrichtingsplan van het terrein. De oude waterinstallaties uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw en Huize Moerenburg -dat bewoond was tussen de 14e eeuw en 18e eeuw- zijn twee lagen, die zijn samengevlochten. Deze twee verhalen transformeren het terrein in een nieuw raamwerk en zonering aangepast voor de wensen en eisen voor de 21e eeuw.

Bij toekomstig gebruik is vooral gekeken naar de kracht van het terrein enerzijds en de ligging anderzijds. De kracht van het terrein is de 'horizontaliteit' binnen een omsloten kamer van groene wanden. De waterinstallaties liggen grotendeels onder maaiveld en enkele gebouwen accentueren de open ruimte. Die ruimte bleek uitstekend geschikt voor

SAMENVATTING

kunst- en cultuuractiviteiten, zoals in 2006 en 2007 door het cultuurprogramma onder leiding van KORT is gebleken. Door de historische opgave is het plan mede opgesteld als Belvedere-project.

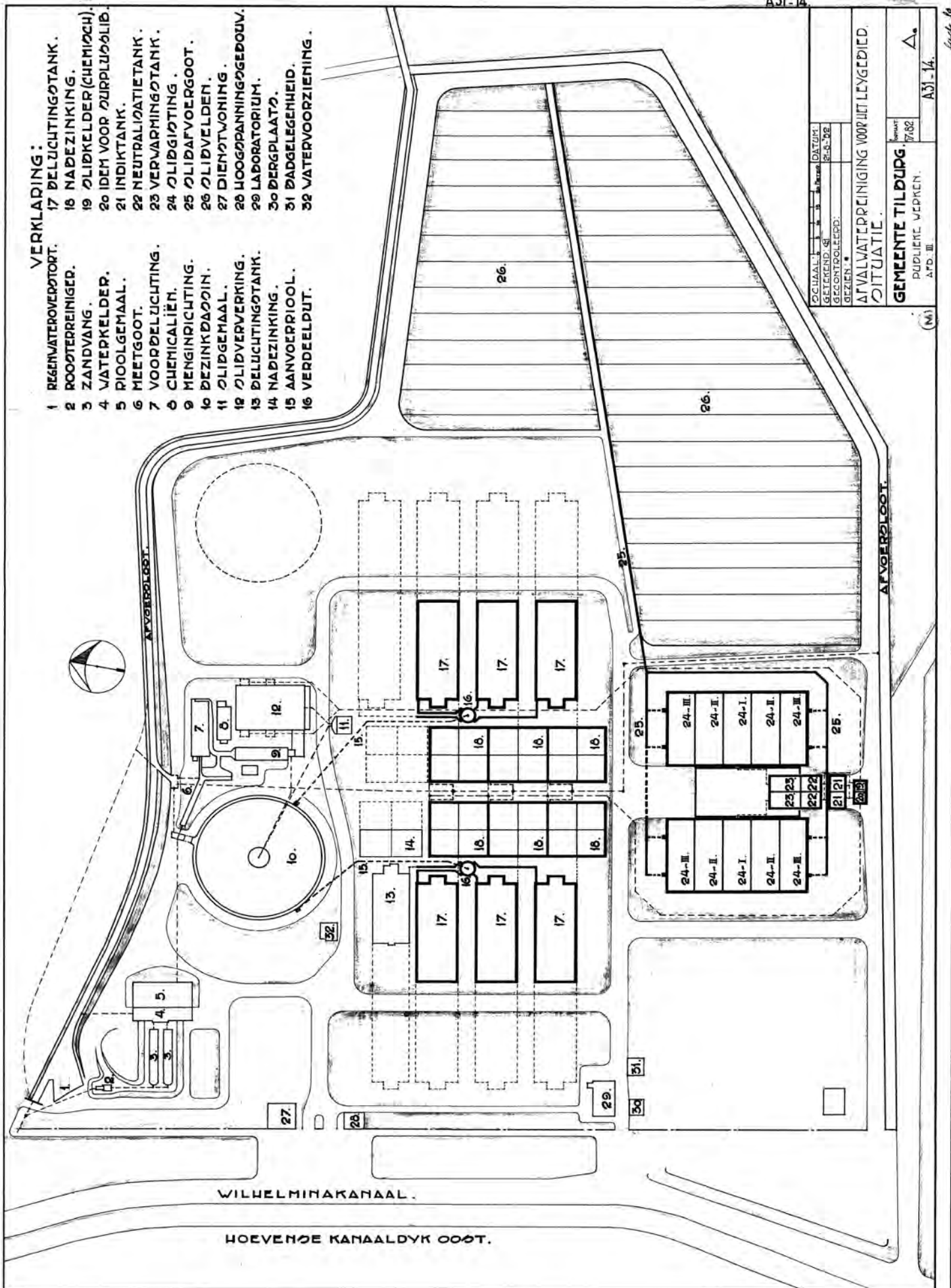
Het terrein ligt in Landschapspark Moerenburg, de groene poort van Tilburg van Het Groene Woud. Doordat het terrein direct aan het kanaal ligt en dus dichtbij de stad, draagt het terrein bij aan de 'ontvangstzone' van het Landschapspark, zoals geïnitieerd in de "Visie Landschapspark Moerenburg" en de "Ruimtelijke Structuurvisie Tilburg 2020". Informatie en natuureducatie is dan ook één van de functies naast kunst en cultuur. Dat kunst en waterbeheer goed samengaan, bewijst ook de aanleg van helofytensysteem fase 2, dat met inzet van de NBKS als Land Art is ontworpen.

Met dit plan is uitvoering gegeven aan de intentieverklaring, waarin gemeente en waterschap vaststellen gezamenlijk de toekomst van het terrein te verkennen. Het plan is de werkbasis voor de start van investeringen in het raamwerk (fase 1) en voor een regiegroep van waterschap en gemeente die exploitatie en gebruik door kunst en cultuur 'tijdens de verbouwing' gaan organiseren.

"Objet trouvé" is een toepasselijk werktitel: een industrieel voorwerp wordt uit zijn alledaagse context gehaald en tot kunst bestempeld.

VERKLADING:

- 1 REGENWATEROVERDORT.
 2 ROOSTERREINIGER.
 3 ZANDVANG.
 4 WATERKELDER.
 5 RIJOLGEMAAAL.
 6 MEETGOOT.
 7 VOORDELUCHTING.
 8 CHEMICALIËN.
 9 MENGINDICHTING.
 10 DEZINKDADOIN.
 11 OLIDGEMAAAL.
 12 OLIDVERVERKING.
 13 DELUCHTINGSTANK.
 14 NADZINKING.
 15 AANVOERRIJOL.
 16 VERDEELPUT.
 17 DELUCHTINGSTANK.
 18 NADZINKING.
 19 OLIDKELDER (CHEMISCH).
 20 IDEM VOOR RIJOLGEMAAAL.
 21 INDIKTANK.
 22 NEUTRALISATIE-TANK.
 23 VERVARMINGSTANK.
 24 OLIDGIGTING.
 25 OLIDAFVOERGOT.
 26 OLIDVELDEN.
 27 DIENSTVOING.
 28 HOOGDRANINGSGEDOUW.
 29 LABORATORIUM.
 30 DERGPLAATZ.
 31 NADGELEGENHEID.
 32 WATERVOORZIEING.

OPMAAK: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

AFVALWATERREINIGING VOOR HET LEYGEDEID.
 SITUATIE.

GEWISTE TILDURG.
 PUBLIEKE VERKEN.
 17.82

AFD. III.
 A31-14.

(M)

Lucht 14

INSPIRATIE UIT HET VERLEDEN

industrieel

§ INDUSTRIEEL ERFGOED

De RWZI (rioolwaterzuiveringsinstallatie) Moerenburg, vroeger bekend als 'Hoevensekanaaldijk' en later als 'AWRI Tilburg-Oost', is door het Waterschap De Dommel overgenomen van de Gemeente Tilburg sinds 1995.

De industriële monumenten betreffen de onderdelen, die deel uitmaken van de rijksproefopstelling die tussen 1927 en 1937 is gebouwd:

De nabezinktank en beluchtingstank uit 1927, het bezinkbassin uit 1936 en uit 1937 het rioolgemaal met waterkelder, het gebouwtje met pomp- en laboratoriumruimte, de watervoorziening, het voorbeluchtingsbassin annex vetvanger, het slibgemaal en het transformatiehuisje.

Gesloopt zijn de zandvang behorende tot het rioolgemaal, het gebouw voor chemische slibverwerking, de dienstwoning en de daaraan grenzende monumentale poort.

De bakstenen gebouwtjes op het terrein zijn vormgegeven met een precisie en aandacht die verder gaat dan de zuiver functionele vormgeving van de betonnen bassins. Invloeden van de in die tijd actuele Amsterdamse stijl zijn herkenbaar in de detaillering.

[illegible]

Het terrein heeft gedurende haar bestaan een aantal transformaties ondergaan. Behalve de gesloopte gebouwen en bassins zijn ook omvangrijke slib- en vloeivelden verdwenen. Deze zijn vervangen door het modernere systeem van helofytenfilters.

Het tegenwoordige terrein van de Rioolwaterzuiveringsinstallatie Moerenburg is te splitsen in een werkend waterzuiveringssysteem en een 'slapend' systeem. Vrijwel alle bassins en de rietbanen van het helofytenfilter zijn ondergronds met elkaar verbonden. De verschillende objecten samen maakten deel uit van een rioolwaterzuiveringsinstallatie volgens de ontvettingsmethode van dr. Penschuck.

Het totaalsysteem bevindt zich grotendeels onder maaiveldniveau en is voor een industrieel landschap zeldzaam rustig en traag. Ogenschijnlijk gebeurt hier niets. Dit in tegenstelling tot de oorspronkelijke werking van het systeem, waarbij het water -in bijvoorbeeld de beluchtingtanks- continu in beweging was.

De Rioolwaterzuiveringsinstallatie Moerenburg is aangewezen als Rijksmonument. Het is één van de eerste terreinen voor rioolwaterzuivering. Het terrein met de aanwezige installaties is uniek in Nederland.

cultureel

§ CULTUREEL ERFGOED

Het gebied Moerenburg ontleent haar naam aan een hoeve en later parochie die in 1358 voor het eerst wordt vermeld; de Moerenborch.

De oorspronkelijke 'mansus' of hoeve lag toen nog temidden van uitgestrekte heidevelden en moerassen, waar de term 'moer' (veen of natte grond) naar verwijst. Of de hoeve in deze vroege periode al was omgracht, is onbekend maar wel aannemelijk. Bij dergelijke grote rijke hoeven, vaak bezit van grootgrondbezitters of andere aanzienlijke inwoners, was een gracht gebruikelijk. Zeker is dat de gracht in 1569 aanwezig was, omdat toen sprake was van een 'huis, schuur, poort, stallingen en andere gebouwen met hof, boomgaard, omgraven en bewaterd zijnde'. Wanneer en hoe het huis is gewijzigd, uitgebreid of vervangen is onbekend.

In 1384 kwam de hoeve in handen van de abdij van Tongerlo om te gaan dienen als huisvesting voor de pastoors van Tilburg en Enschoot. In 1648, na de vrede van Munster, is Moerenburg geconfisqueerd en gebruikt als predikantswoning. Uit verschillende bronnen blijkt dat de gebouwen tegen die tijd in slechte staat verkeerden. Na 1664 werd het goed door de Staatse overheid verkocht aan een kolonel in het Staatse leger om weer later over te gaan in de handen van zijn neef, een generaal-majoor der infanterie. In 1750 werd het in verval geraakte Moerenburg verkocht voor de sloop.

Al het bruikbare bouw materiaal dat bij de sloop vrijkwam werd verkocht; 'de materiale van de Heeren huijsinge genaemt Moerenborg... bestaende in steenen, houtwerk, pannen, leijen, loot, ijseiwerk, deure, vensters, glazen'. Men ging zo grondig te werk, dat zelfs vrijwel geen funderingen meer zijn aangetroffen uit deze tijd. Met de rest van het bouwpuin werd de gracht gedempt.

Enige bekende afbeelding van het kasteel is een anoniem schilderij van omstreeks 1700. Aangenomen dat deze weergave van het Huis Moerenburg een betrouwbare benadering is van de historische situatie, herkennen we een aantal stijlelementen. Hoofdropzet is een fors bakstenen landhuis met twee vooruitstekende vleugels, gesitueerd bij de Korvelse Waterloop en de Moerenburgse Weg. Het schilderij toont een landgoedachtige opzet van het geheel. De Moerenburg was omgeven door een 'omgracht' of 'borchgracht', die was overspannen met een houten toegangsbrug. Achter het huis lag een formele tuin in geometrische Franse stijl. In de tuin zijn vijf beelden (een kunstuiting) afgebeeld met als slotmotief een hekwerk of poort. Aan de zuidzijde van de tuin ligt een oprijlaan en een boomgaard. Uit andere bronnen wordt opgemaakt dat het complex ook een schuur, stallen, een poortgebouw en een verpachte boerderij omvatte. Naast de boomgaard behoorden nog verscheidene akkers, weilanden en heidegronden tot het landgoed. De twee hardstenen achttiende-eeuwse leeuwen, die op het schilderij aan de inrijpoort zichtbaar zijn, zijn thans als enige getuigen van het majestueus landgoed, te aanschouwen bij de GGD aan de Ringbaan-West in Tilburg.

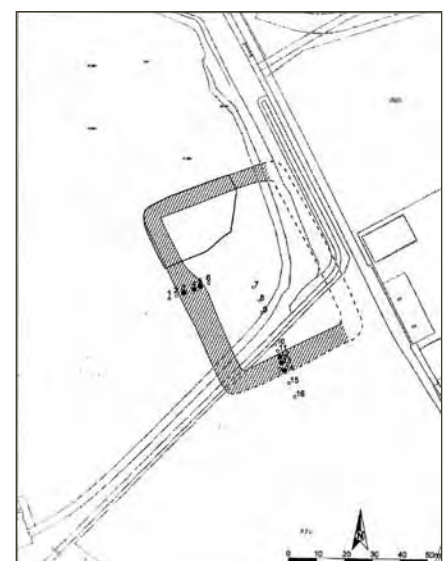

De begrenzing van de gracht -en daarmee de locatie en oriëntering van Huize Moerenburg- is afgeleid uit archeologisch bodemonderzoek. Tegen de verwachting in, lag het huis met tuin en landerij(en) georiënteerd op het oosten; dus van de (huidige) stad af.

Het verhaal van Huize Moerenburg dient als inspiratiebron voor de herinrichting, zodat het onderdeel wordt in het toekomstige verhaal van de plek. De op het buitengebied gerichte oriëntatie van Huize Moerenburg is een belangrijke, historisch onderbouwde toevoeging op de huidige naar de stad gerichte oriëntatie van het terrein. Het terrein krijgt daarmee twee voorkanten.

De archeologische vindplaats zelf wordt door de Gemeente Tilburg aangewezen als gemeentelijk monument.

TILBURG

GROENE WOOD

Objet Trouvé
Moerenburg

LANDSCHAPSPARK MOERENBURG ALS
POORT VAN HET GROENE WOOD

INRICHTINGSPLAN

verankering in de omgeving

§ LIGGING: OBJET TROUVÉ

De waterzuivering Moerenburg ligt én tegen het stadscentrum van Tilburg én vormt de westelijke poort van het Landschapspark Moerenburg op de kleine schaal en het Groene Woud op regionale schaal.

De waterzuivering Moerenburg maakt deel uit van het Landschapspark Moerenburg, één van de groene uitloopgebieden voor de inwoners van Tilburg. Door de aanwezigheid van volkstuinen, sportverenigingen, een hondenvereniging, een manege en een schuttersgilde is er een duidelijke sociale verbinding tussen dit gebied en de stad. Deze functies concentreren zich rond de waterzuivering. Het oostelijk deel met open weilanden heeft voornamelijk een agrarische functie met melkveehouderijen. De zuidelijke rand met het beekdal van de Voorste Stroom is veel natter en heeft meer ecologische kwaliteiten.

Op een schaalniveau hoger is dit gebied de poort naar het Nationaal Landschap 'Het Groene Woud'; een kleinschalig landschap tussen Tilburg, Eindhoven en Den Bosch bestaande uit bos, heide, zandverstuivingen, graslanden en populierenbossen. In de dalen stromen beken langs karakteristieke beemden en bolvormige akkers, met hier en daar landelijk erfgoed, zoals Vlaamse schuren. Een aantrekkelijke mengeling van natuur en cultuur.

§ VIER ZONES

- Het terrein is in te delen in vier zones.
- # 1 De eerste zone is het afgesloten terrein in de noordhoek, waar zich de nog werkende bassins en het nieuwe pompgebouw bevinden.
 - # 2 De tweede -tevens werkende- zone is het helofytensysteem. De rietbanen zijn niet afgesloten voor het publiek. Deze vormen naast een onderdeel van de zuiveringsketen, ook een integraal onderdeel van het gebied dat zich opent voor culturele en recreatieve activiteiten.
 - # 3 De derde zone is de entreeruimte van het terrein, waar zich de tot rijksmonumenten benoemde gebouwen bevinden. Dit deel vormt het gezicht naar de stad en hier zullen in de toekomst de bewegingen zich concentreren.
 - # 4 De vierde en laatste zone is die van de bassins en de overige vrije ruimte. Dit deel verbindt het entreegebied en het deel van de helofyten. Het zal aanvankelijk het decor vormen van mogelijke manifestaties, maar te zijner tijd steeds meer deel uitmaken van de huisvesting van allerlei activiteiten.

§ BESLOTEN KAMER

De waterzuivering Moerenburg bevindt zich grotendeels onder het maaiveldniveau. Tot acht meter onder de grond werd het rioolwater van het ene bassin in het andere geleid. Nu deze installatie niet meer in gebruik is, blijft een ondergrondse stad van beton over.

Bassins, tanks en de rietbanen van het helofytenfilter zijn vanaf ooghoogte vrijwel één met het omringende open veld. Dit geeft het terrein een overwegend horizontaal karakter, enkel doorbroken door de kleine bakstenen gebouwtjes en een enkele boom.

De horizontaliteit van het terrein wordt benadrukt door de dichte bossages die het terrein omsluiten. Deze massieve randen worden waar nodig verder verdicht. Afgeschermd van de buitenwereld vormt het terrein een kamer met een eigen wonderbaarlijke wereld daarbinnen.

§ DUBBELE ENTREE

Het terrein heeft twee voordeuren en twee zijdeuren. De eerste voordeur ligt aan de Hoevensekanaaldijk langs het Wilhelminakanaal. Dit is ook de oorspronkelijke hoofdentree van de rioolwaterzuivering. Direct achter deze entree ligt de clustering van bassins en gebouwtjes. Direct voor de entree ligt een aanlegsteiger voor bootjes uit de binnenstad via de Piushaven.

De tweede voordeur ligt op de plek waar de vroegere poort en toegangsbrug van Huize Moerenburg heeft gelegen. Dit is zowel een entree voor het zuiveringsterrein en daarbinnen de 'kasteeltuin' als andersom; de entree vanuit de zuivering naar het Landschapspark en het Groene Woud. Het terrein kan dan ook gezien worden als het 'sleutelgat' tussen de stad Tilburg en het oostelijke buitengebied. De zijdeuren bevinden zich aan de zuid- en noordkant van het terrein. De zuidelijke entree vormt de verbinding tussen de huidige helofytenfilter en de uitbreiding en vormt de start van één van de recreatieve routes richting het Groene Woud. De entree aan de noordzijde wordt gevormd door een brug over de Korvelse Waterloop en biedt een kortsluiting tussen café Zomerlust en de waterzuivering.

§ VERBINDINGEN

Fiets- en wandelroutes dienen de voornaamste verbindingen te vormen tussen het waterzuiveringsterrein, de stad en het buitengebied. De besloten en mystieke sfeer van het terrein is door het horizontale karakter gemakkelijk te niet gedaan door toevoegingen van parkeer- en nutsvoorzieningen. Parkeren in kleine aantallen kan op een natuurlijke manier (zoals in het Amsterdamse Bos gebeurt) langs de Hoevensekanaaldijk. Ook stalling van fietsen vindt plaats buiten de poort van het terrein. Voor activiteiten met grote aantallen bezoekers kan een tijdelijke parkeergelegenheid worden ingericht op een nabijgelegen veld naast de oostelijke entree. Vanaf de verzamelpunten waar geparkeerd wordt (of de fietsen gestald worden), starten looproutes naar het zuiveringsterrein. Eén van die verzamelpunten zou café Zomerlust kunnen zijn.

Alternatief voor fiets of auto is een verbinding tussen de binnenstad en het terrein via de Piushaven. Met fluisterbootjes is een korte en directe verbinding met de binnenstad mogelijk zonder enige overlast voor omwonenden, die bovendien een bijzondere beleving van de route zelf maakt. Hiervoor zal een aanlegsteiger voor de entree van Moerenburg ingericht worden. Deze route tussen binnenstad en buitengebied wordt nog interessanter, wanneer de geplande stedenbouwkundige herontwikkeling van de Piushaven wordt uitgevoerd.

BESLOTEN KAMER MET VIER ZONES,
DUBBELE ENTREE EN VERBINDINGEN

het concept

§ NIEUWE BETEKENIS VOOR DE STAD

Door herinrichting van het terrein zal Moerenburg in de nabije toekomst dienen als;

- poort en ontvangstruimte tussen de stad Tilburg en het Landschapspark Moerenburg;
- thuishaven voor culturele en recreatieve activiteiten voor inwoners van Tilburg en de regio;
- terrein voor nazuivering en buffering van stedelijk water;
- 'belevingsterrein' met water, cultuur, ontspanning en educatie gecombineerd.

Daarbij vormt de historische betekenis van het complex de basis van het inrichtingsconcept. Dit betreft zowel het industrieel (de zuiveringsinstallatie) als het cultureel erfgoed (het voormalig Huis) van Moerenburg. Zo ontstaat een vanuit de historie opgebouwd raamwerk voor gebruik en ontwikkeling. Het raamwerk geeft plek aan monumenten, relict en herinneringen, als onderdeel van de geschiedenis van het terrein. Op deze wijze is geborgd dat het Belvedere-principe

‘behoud door ontwikkeling’ het werkprincipe voor de toekomst is, zowel op het niveau van het terrein als op het niveau van objecten.

§ ONTWERP VAN EEN RAAMWERK

Om te voldoen aan de toekomstige maatschappelijke (culturele en recreatieve) functie dient de inrichting van het terrein facilitair van opzet te zijn; het biedt op flexibele wijze ruimte en aanleiding voor verschillende ontwikkelingsrichtingen van de buitenruimte en de bestaande gebouwde elementen. De specifieke invulling zal te zijner tijd bekend zijn. Het inrichtingsplan is een ontwerp voor een raamwerk, dat deze ruimte biedt.

Voorwaarde voor elke ontwikkeling op het terrein is een respectvolle omgang met de eigenheden van de plek, de bestaande monumenten en de bevindingen vanuit de archeologie.

Behouden industrieel erfgoed -de waterzuiveringsinstallatie- wordt gekoesterd en indien mogelijk worden verdwenen onderdelen herbouwd.

Het verdwenen cultureel erfgoed -Huize Moerenburg- herleeft in een nieuwe verschijning.

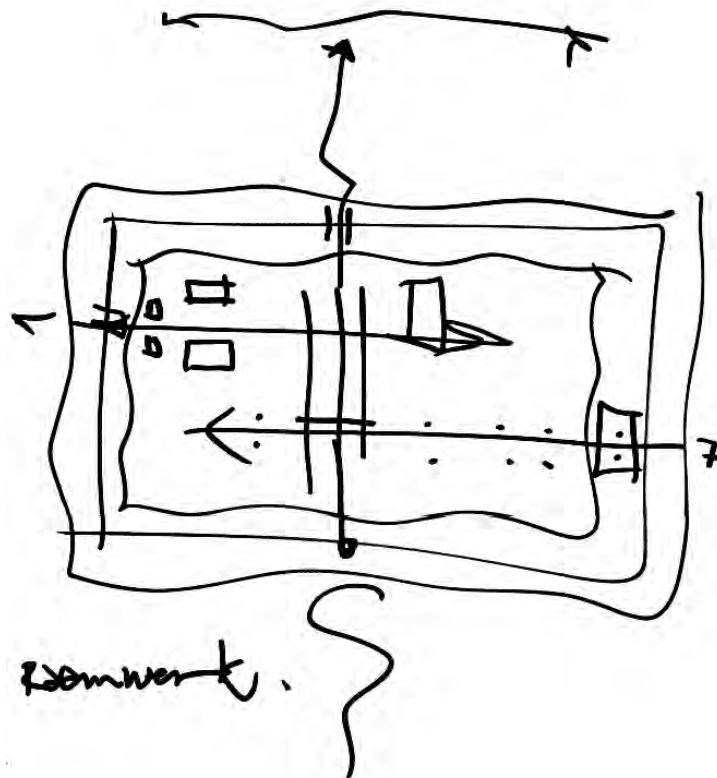
§ TWEE VERHALEN VERENIGD: TWEE ASSEN

Het concept van de herinrichting is gebaseerd op twee hoofdasen, die de twee structuren uit het verleden vertegenwoordigen; de hoofdas van de oorspronkelijke opzet van de waterzuiveringsinstallatie en de as van het Kasteel Moerenburg.

Het voormalige plan van de zuiveringsinstallatie voorzag in een grid met een aantal bassins parallel aan het kanaal. Deze as wordt opnieuw opgepakt en versterkt door twee parallelle paden aan weerszijden van de middelste bassins. Door latere uitbreidingen -vooral in de vorm van het helofytenfilter- loodrecht op deze as is dit in de huidige situatie de dominante richting geworden.

Al dan niet toevalligerwijze lag op vrijwel dezelfde plek de hoofdas van Huize Moerenburg; deze lijn liep van de toegangspoort, door het Huis, tot aan het poortelement op de kop van de Franse tuin. Deze tweede hoofdas van het terrein wordt in ere hersteld en loopt over de middelste kade van het filtersysteem.

Om de hoofdentree van het terrein met het assenkruis te verbinden is een derde lijn geïntroduceerd, die langs de voornaamste gebouwen loopt en evenwijdig aan de ass van Huize Moerenburg.

DE TWEE ASSEN VAN RWZI MOERENBURG
EN HUIZE MOERENBURG

ingrepen

Juist door het samenvallen van de belangrijkste structuren binnen het terrein, kan het aantal ingrepen -dat nodig is om de twee lagen uit het verleden te verankeren in het toekomstige plan- beperkt blijven. Subtiële toevoegingen maken van een rioolwaterzuiveringsinstallatie buiten gebruik, een cultureel park met tal van ontwikkelingsmogelijkheden. Moerenburg zal in de zomer als landschapstheater fungeren en in de zomer én winter als poort naar het achterliggende buitengebied.

§ HERBELEVING VAN DE WATERZUIVERING

Het cluster van gebouwen en bassins bij de entree vormt de ontvangstruimte van Moerenburg. Hier zal zich in de toekomst de meeste activiteit voordoen. Het centrale punt ligt op de kruising van de voormalige hoofdas met de entree-as. Deze brede entree-route koppelt de gebouwen onderling en met het grid van bassins.

Om het waterzuiveringssysteem te completeren en (een deel van) de historische situatie te herstellen, wordt voorgesteld een aantal van de gesloopte gebouwde elementen op vernieuwde wijze te construeren. Dit betreft de dienstwoning, de zandvang bij het ketelhuis en het grotere gebouw voor slibverwerking. Door enkele aanpassingen kunnen ook de bassins van een nieuwe functie voorzien worden.

Het terrein blijft voor nazuivering van stedelijk water wel in gebruik. Het helofytenfilter wordt zelfs uitgebreid naar een schetsvoorstel van Irene Fortuyn. Dit gebeurt op percelen zuidelijk van het terrein. Via een gemaal worden beide systemen verbonden.

INGREPEN

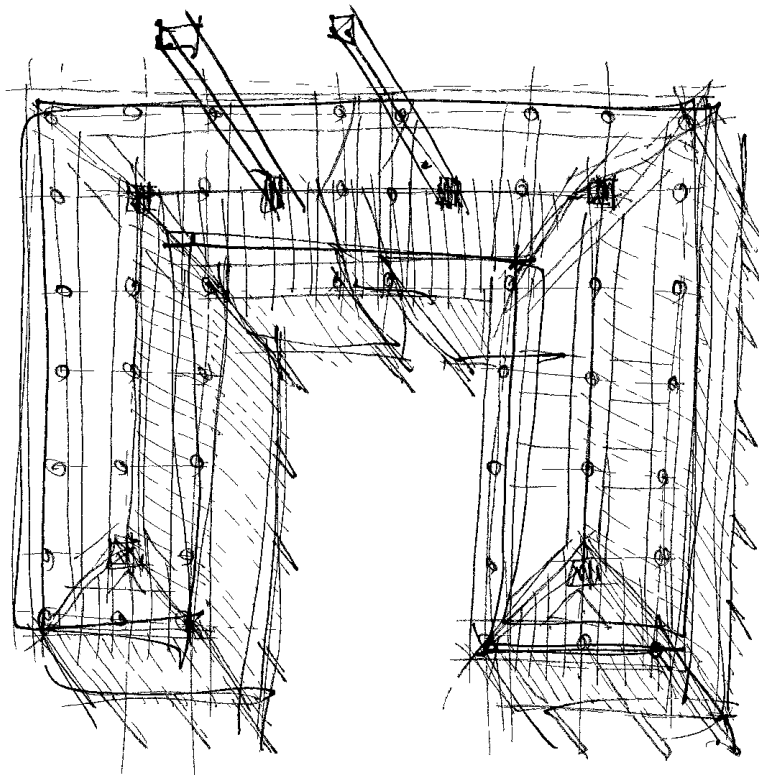
§ HERBELEVING VAN HUIZE MOERENBURG

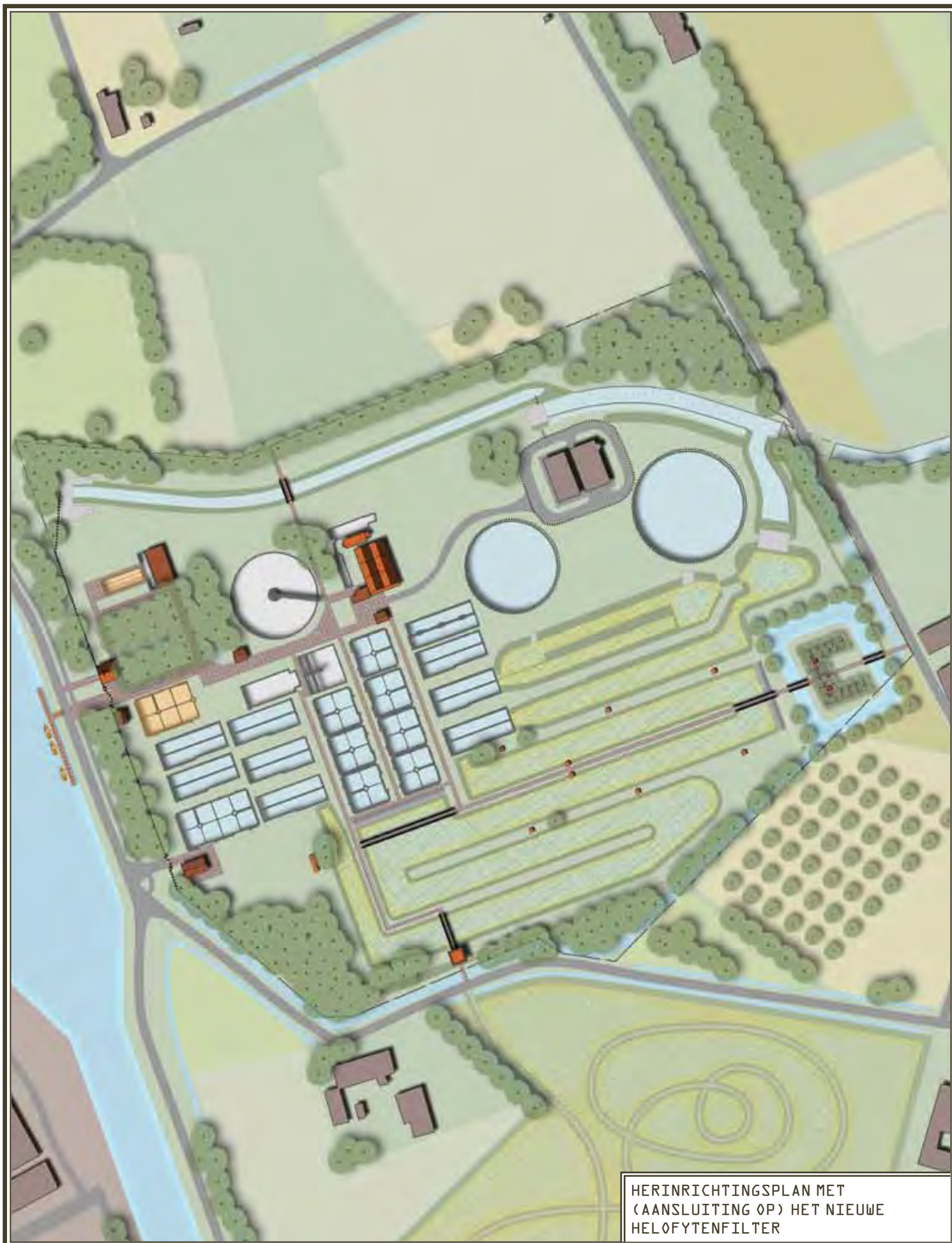
Een aantal nauwkeurig geselecteerde elementen van het Huis Moerenburg en de bijbehorende tuin worden in een nieuwe vorm teruggebracht om het huis (of kasteel) haar plek in de geschiedenis van de regio Tilburg terug te geven.

Als referentie naar het huis zelf wordt met leibomen het bouwvolume gesuggereerd. Daarbinnen worden een aantal van de schoorstenen herbouwd en kunnen fungeren als stookplek en barbecue. Eén van de belangrijkste elementen van Huize Moerenburg was de slotgracht met de twee bruggen; aan de voor- en achterzijde van het huis. De gracht zal opnieuw uitgegraven worden, waarbij met betrekking tot de diepte van de gracht rekening wordt gehouden met de archeologische waarden in de ondergrond. Mogelijkerwijze is om die reden het eindresultaat een droge gracht. De ruimte rond het 'Huis' is geschikt als picknick- en ligweide.

Langs de as van de tuin worden de sokkels van de standbeelden gereconstrueerd. De sokkels zijn naast een referentie naar de formele tuin, ook een aanleiding voor gebruik voor theater en kunstuitingen. Op het eind van de as wordt een poortelement geplaatst als eindmotief. Ten zuiden van de tuin wordt een boomgaard teruggeplant.

Vanzelfsprekend is het gewenst om de 'leeuwen van Moerenburg', die nu het terrein van de GGD opsieren, terug te krijgen naar hun authentieke plek; als wachters van de toegangsbrug naar Huize Moerenburg.

HERINRICHTINGSPLAN MET
(AANSLUITING OP) HET NIEUWE
HELOFYTENFILTER

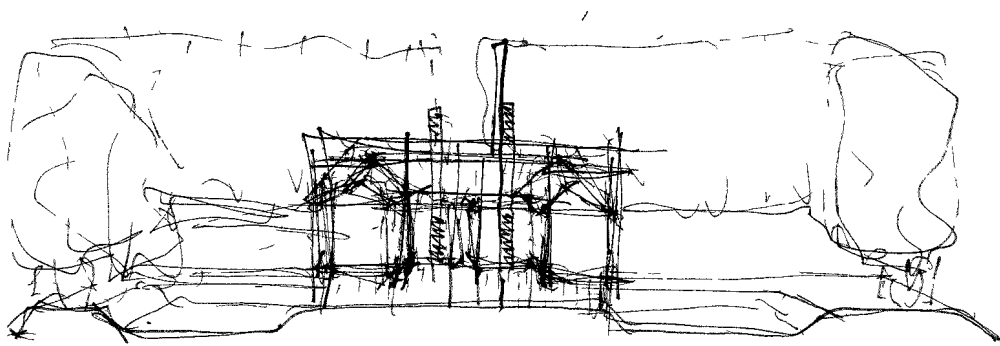
INSPIRATIE VOOR DE TOEKOMST

raamwerk

Het inrichtingsplan zoals in voorgaande hoofdstuk beschreven, vormt het raamwerk voor de verdere ontwikkeling van het terrein. De bestaande elementen vormen samen met de benoemde ingrepen een casco, dat ruimte biedt voor culturele en recreatieve activiteiten op korte termijn en voor verdergaande herbestemming op langere termijn.

Het raamwerk bestaat uit het landschappelijk kader gevormd door de dichtbeplante terreinranden, de ontsluiting, de gebouwen en bassins van de zuiveringsinstallatie en de elementen die refereren naar Huize Moerenburg.

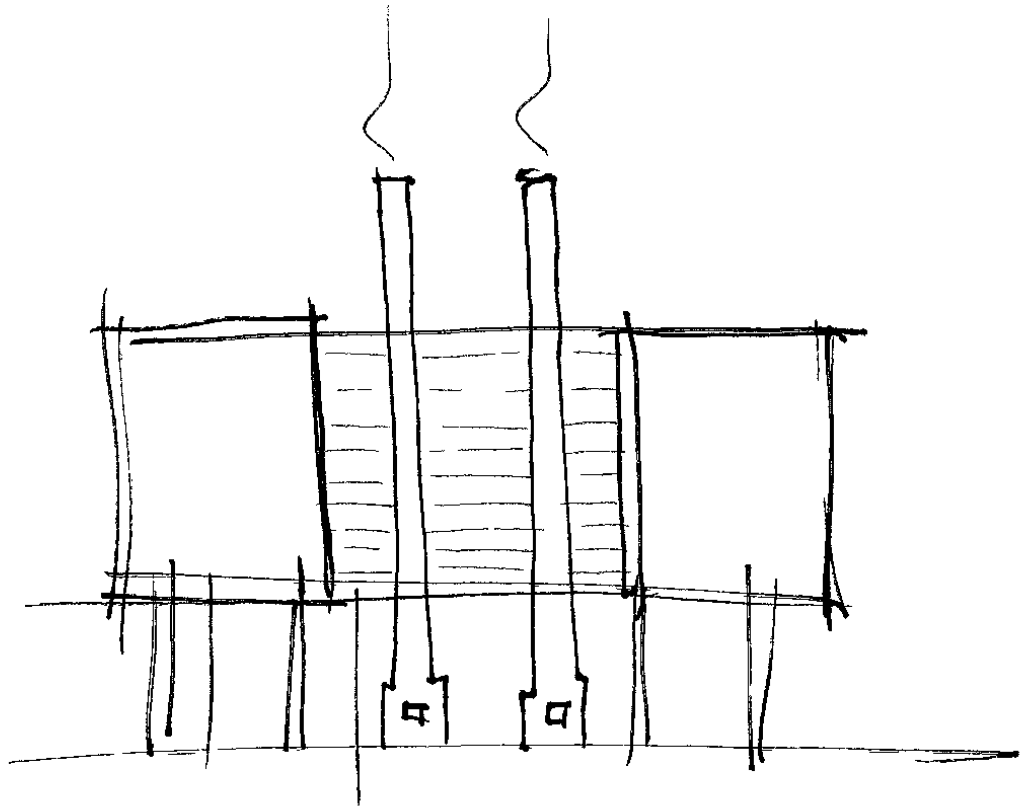

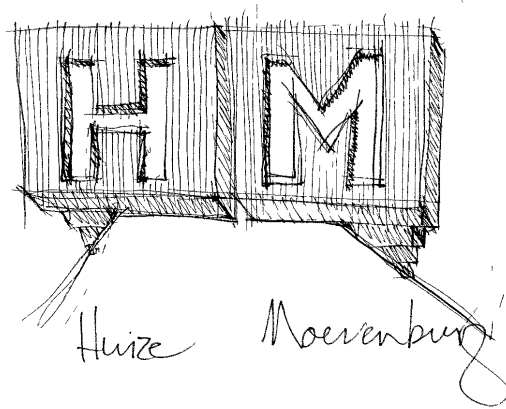
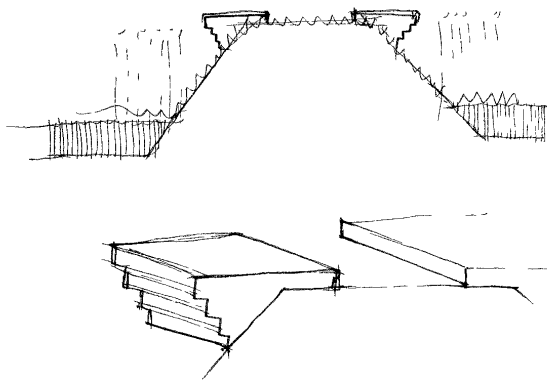

Huize Moerenburg

§ GEBOUWDE OBJECTEN

De gebouwde elementen van de zuiveringsinstallatie zullen onder de kop 'architectuur' aan de orde komen. De elementen die refereren naar Huize Moerenburg worden niet allen letterlijk gebouwd. Referentie aan het huis zelf is in de eerste plaats een gracht met daarbinnen een groen volume gevormd door leibomen als lindes of dakplatanen. Twee bakstenen schoorstenen steken boven dit volume uit en zijn ook daadwerkelijk te gebruiken als stookplek. Twee slotbruggen met een knipoog naar het verleden overspannen de gracht en twee extra bruggen de rietbanen in de 'kasteeltuin'. In het eerder beschreven schilderij waren duidelijk een aantal standbeelden in de tuin te herkennen. Deze standbeelden blijven verleden tijd, maar de bijbehorende sokkels vindt de bezoeker van de 'kasteeltuin' wel terug. Ze zijn gegraveerd met de letters H(uize) en M(oerenburg) en staan symbool voor de vergane glorie van de oorspronkelijke Franse tuin. Ze bieden aanleiding voor bezoekers als zit- en uitkijkplek en voor kunstenaars en theatermakers voor allerlei onvoorzien gebruik. Om de kasteeltuin een zichtbare beëindiging mee te geven, wordt ook een poortelement geplaatst, zoals dat herkenbaar is op het schilderij. Deze poort zal begeleid worden door de twee berken, die nu al deze plek markeren.

§ ONTSLUITING

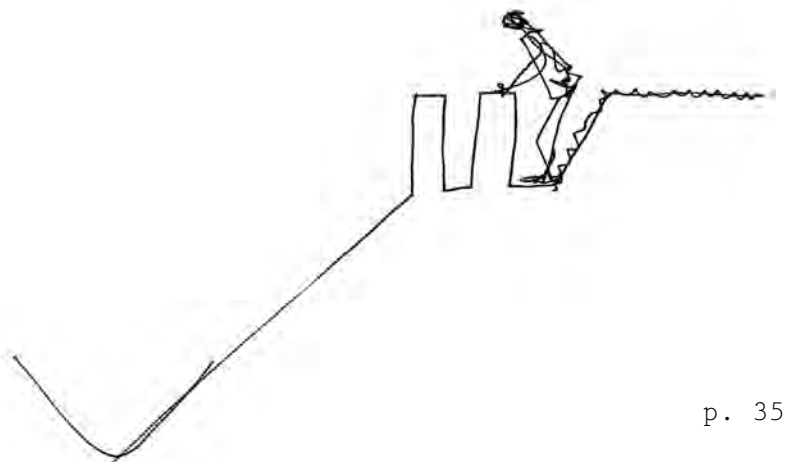
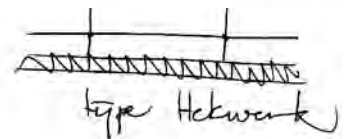
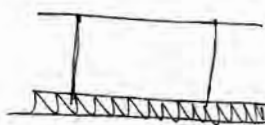
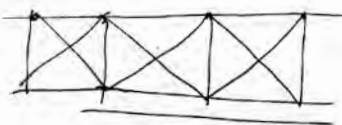
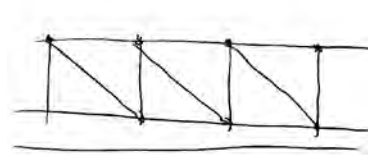
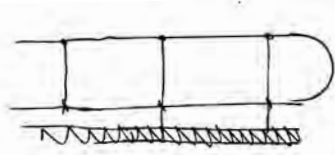
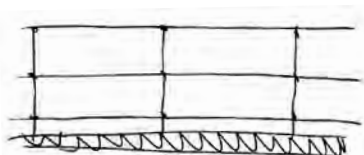
Bruggen, steiger en verharding worden uitgevoerd in materialen die qua vormgeving en uitstraling aansluiten bij het idioom dat de huidige sfeer op het terrein bepaalt. Dit zijn materialen als staal, beton en roodbruine baksteen. Het kleurgebruik blijft beperkt tot de natuurlijke kleuren van de toegepaste materialen.

§ AFSCHEIDINGEN

Vanwege toekomstige evenementen op het terrein is afsluitbaarheid gewenst. De zijde grenzend aan het kanaal zal van een hekwerk worden voorzien gebaseerd op de oorspronkelijke terreinafscheiding. Het overgrote deel van de terreinranden kan op een natuurlijke wijze afgeschermd worden door verbreding van de bestaande sloten in combinatie met doornstruwelen. Aan de noordzijde vormt de Korvelse Waterloop een barrière. De bruggen die toegang verlenen tot het terrein dienen van hekwerken te worden voorzien.

Daarnaast is een afscheiding nodig van de bassins om het risico van over de rand vallen te verkleinen. In plaats van een hekwerk op de rand van het bassin is het ook mogelijk de buitenrand rond het bassin een halve meter uit te graven. Hierdoor ontstaat een droge greppel met voldoende hoogteverschil met de bassinrand om het grootste valrisico te vermijden.

water

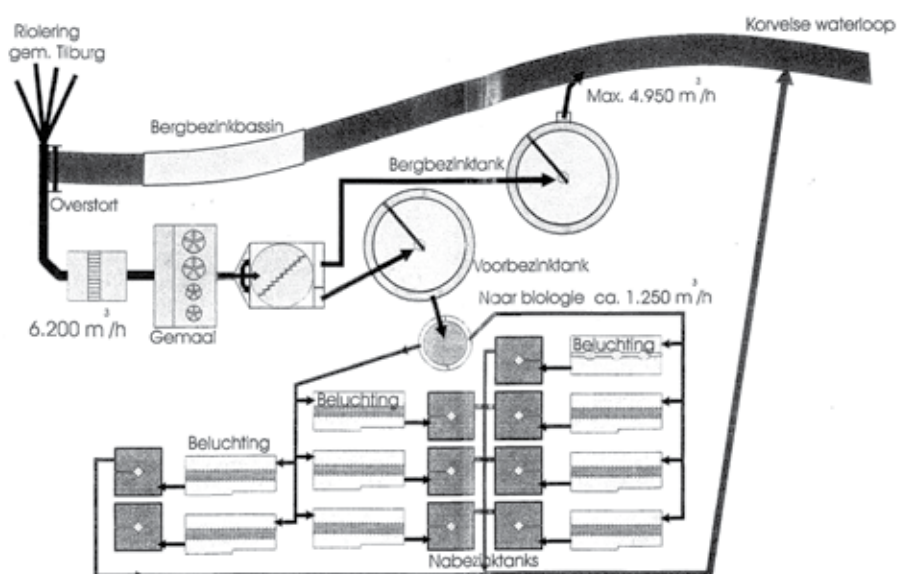
In de huidige situatie bestaat het werkende deel uit een pompgebouw gebouwd in 2004/2005 naar ontwerp van Archon, twee ronde bezinkbassins en een helofytenfilter. De overige bassins zijn wel gekoppeld aan het werkende systeem, maar spelen nauwelijks nog een rol in de zuivering van het water.

Bij normale aanvoer wordt het water doorgepompt richting de RWZI Tilburg-Noord. In geval van grote pieken in de aanvoer van (vooral hemel-)water uit het stedelijk gebied wordt het helofytenfilter ingeschakeld als onderdeel van de zuiveringsketen. Het heeft een rol in de nazuivering en buffering.

Het water circuleert hier net zo lang tot het voldoende zuiver is om weg te laten stromen via de Korvelse Waterloop naar de Voorste Stroom.

Helofyten zijn moerasplanten als bieze en riet. Deze planten zorgen voor zuurstof in de bodem, waardoor bacteriën afvalstoffen in het water kunnen omzetten naar voedingstoffen, die wederom door de planten worden opgenomen. Door het riet na vijf tot zeven jaar te maaien, worden de afvalstoffen met het riet afgevoerd.

Het bestaande helofytenfilter wordt uitgebreid met een tweede fase. Deze ca. drie hectare nieuw aan te leggen rietvelden grenzen aan de zuidrand van het terrein en krijgen een aansluiting op de huidige helofytenfilter via een klein gemaal. Door betrokkenheid en met subsidie van de NBKS is dit project ingezet als Land Art-project. Het schetsvoorstel van Irene Fortuyn in samenwerking met Arjan Karssen gaat uit van slingerende kaden, die vrij toegankelijk kunnen zijn voor het publiek.

Rioolwaterzuivering Tilburg - Oost (processchema)
(1999)

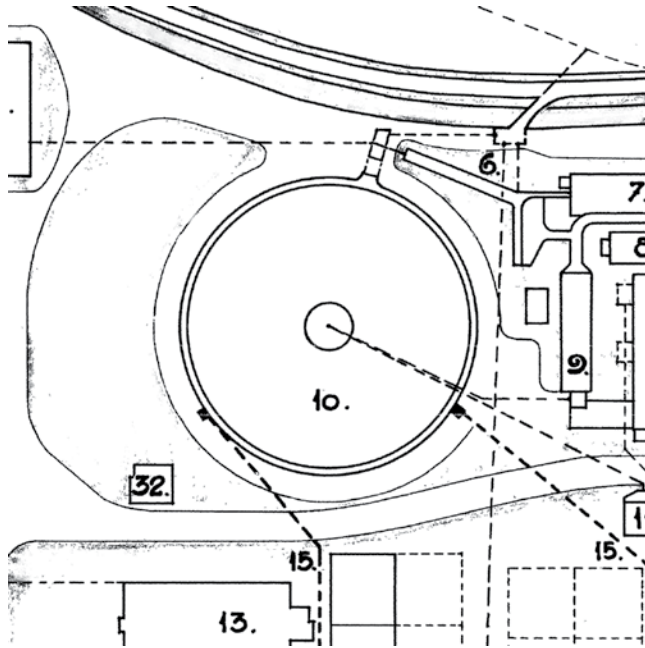
architectuur

Een deel van de installaties en gebouwen van de rioolwaterzuivering is in de afgelopen jaren gesloopt. Daarmee is een deel van het systeem geamputeerd. Het systeem is in zijn totaliteit een monument. Door verdwenen onderdelen op een subtiele, terughoudende en moderne wijze -zonder het aanzicht van het geheel te verstoren- te herconstrueren, kan het systeem wederom gecompliceerd worden. Het behouden deel wordt daarmee zo min mogelijk verbouwd of aangetast.

§ ROND BEZINKBASSIN ALS ICOON EN LOGO

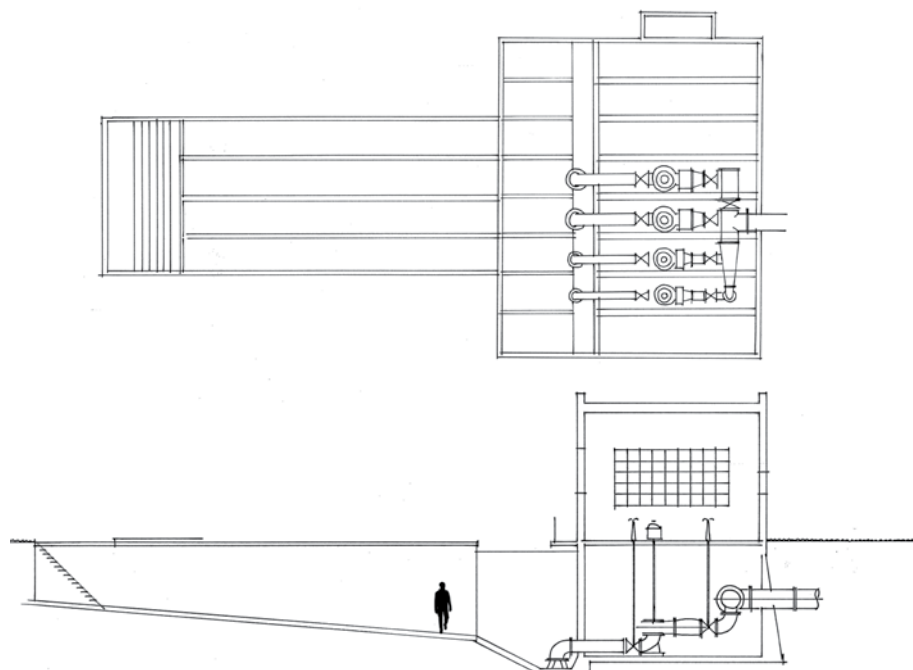
Het ronde bassin is het icoon van het terrein. Het dient dan ook in de huidige vorm bewaard te blijven. Het bassin kan ingezet worden voor tijdelijke functies op de voorwaarde, dat alle aanpassingen reversibel zijn; Dus wel hergebruik, geen herbestemming.

§ ZANDVANG ALS ONDERGRONDS DECOR

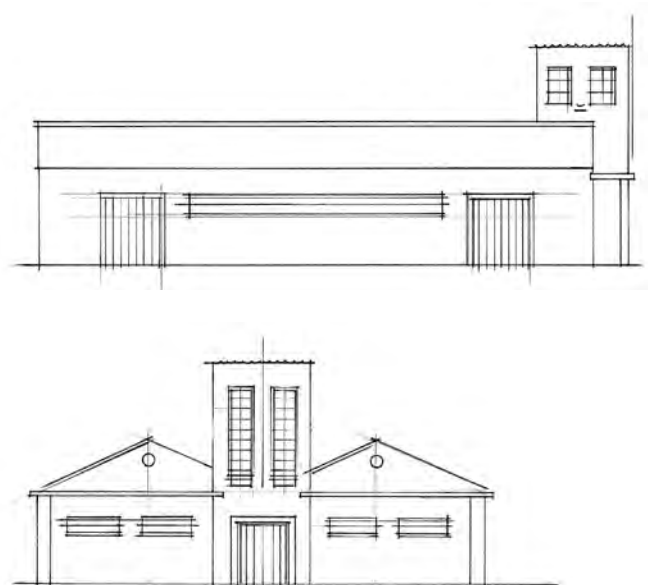
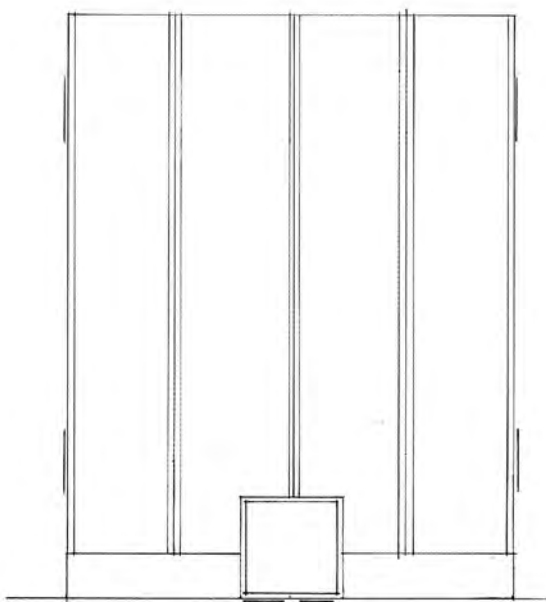
De zandvang als onderdeel van het rioolgemaal is gesloopt. Deze ondergrondse ruimte direct naast de entree zou op een vernieuwende manier teruggebracht kunnen worden en een betekenis kunnen krijgen als theater annex café met de pompen op de achtergrond als decor.

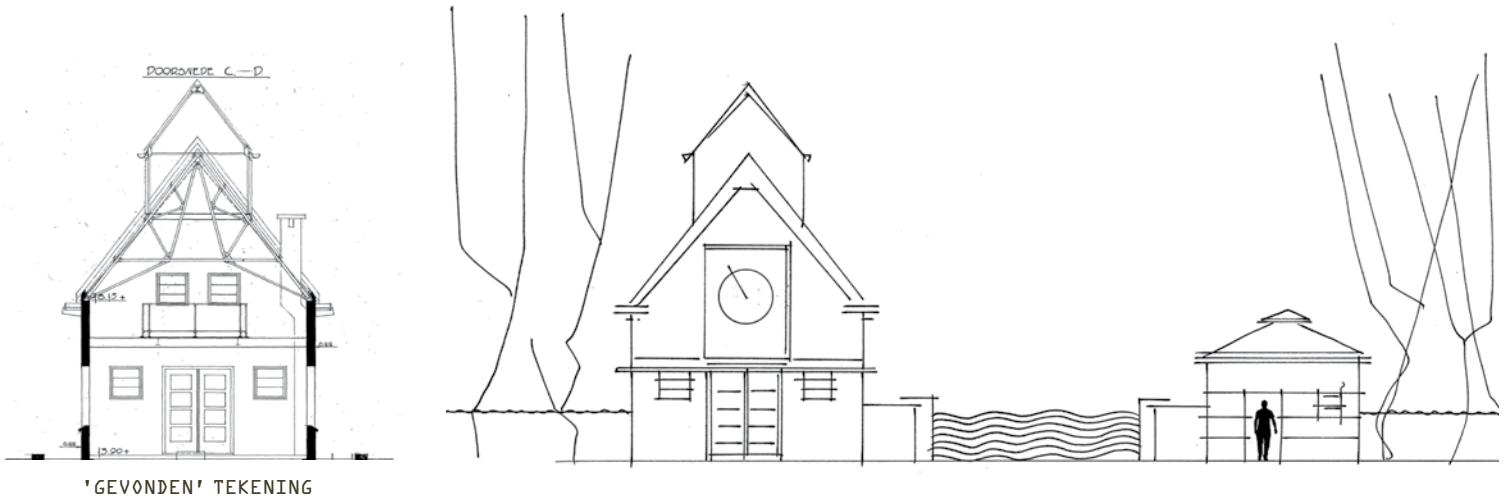
§ SLIBVERWERKING ALS MULTIFUNCTIONEEL GEBOUW

Het grootste bouwwerk boven de grond was de slibverwerking naast het ronde bezinkbassin. Dit gebouw kan, indien in dit volume wordt herbouwd, meerdere functies vervullen. Dit gebouw ligt direct naast de kruising van de entree-as en de middenas van de bassins en is daarom een vanzelfsprekende plek voor een multifunctionele werk- en expositiehal en voor facilitaire voorzieningen.

§ DIENSTWONING ALS ENTREEGEBOUW

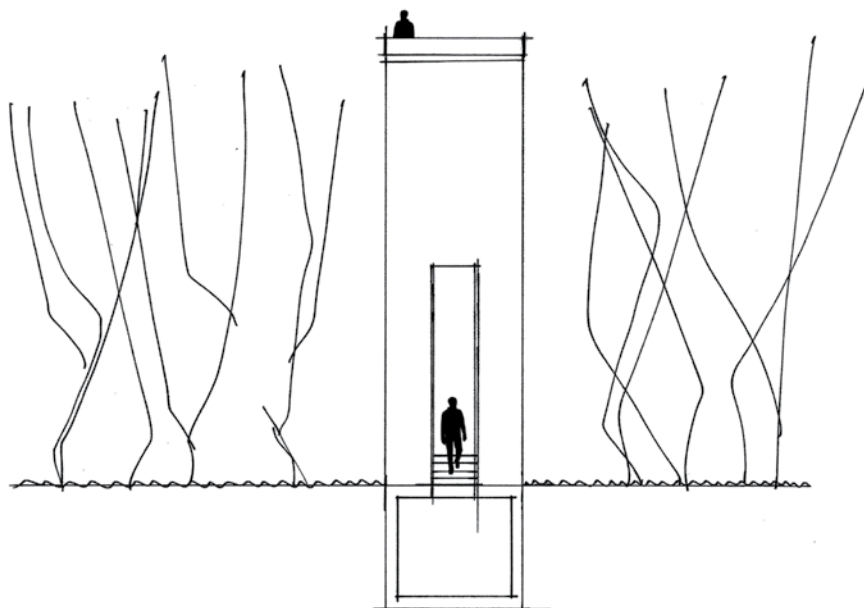
Door het verdwijnen van de dienstwoning met aangrenzend de muur met hekwerk als afscheiding van het terrein is de monumentaliteit van de entree verloren gegaan. Het verloren volume van de entree, 'teruggevonden' op oude tekeningen en foto's, is een typisch voorbeeld van een objet trouvé. Het zou teruggebracht moeten worden om de status van de poort van Moerenburg te benadrukken. Het gebouw dat als inspiratie diende voor het schetsvoorstel is tevens ontdekt op oude tekeningen, maar naar het schijnt nooit (in deze vorm) gebouwd.

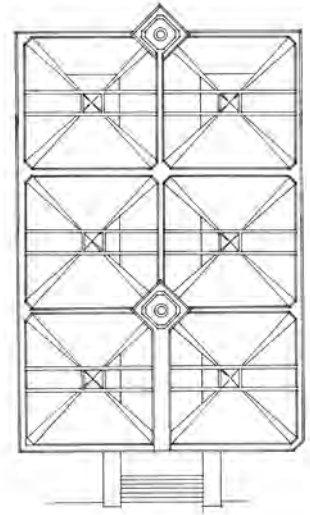
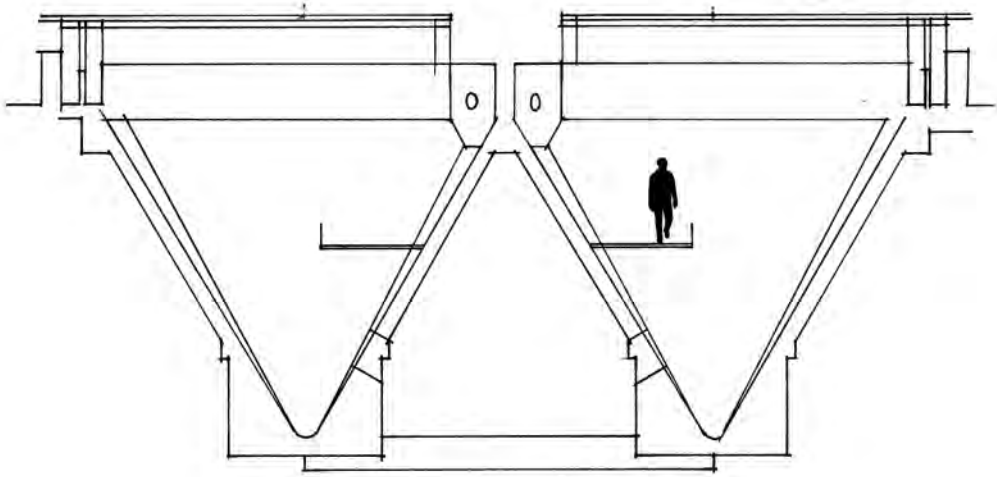
§ NIEUW GEMAAL ALS UITZICHTTOREN EN POORT

Op het nieuw te bouwen gemaal dat de twee helofytenfilters zal verbinden, is een uitkijktoren gedacht. Het gemaal kan als fundament dienen met daarboven een toren die qua vormgeving zich naadloos aansluit bij de andere gebouwtjes. Deze stenen of betonnen toren roept de associatie op met een poort door de opening in het midden. Aan weerszijden van deze doorkijk bevinden zich twee trappen en bovenop een uitkijk annex vogelwacht.

§ NABEZINKTANK ALS ONDERGRONDSE INFO/EXPO-RUIMTE

De bassins of tanks kunnen met een subtiële aanpassing een nieuwe bestemming krijgen als informatiepunt of expositieruimte. De nabezinktank direct naast de entree zou vanwege de strategische ligging als eerste een nieuwe functie kunnen krijgen. Hoeveel en welke tanks volgen, is afhankelijk van de toekomstige ontwikkeling van het terrein en de behoefte die daaruit voortkomt.

Wat is het netwerk?

EDUCATIE

CONSERVATORIUM
DANSACADEMIE
HOGESCHOOL VOOR JOURNALISTIEK
HOGERE TEXTIELSCHOOL
AMBACHTSSCHOOL
ACADEMIE VAN BOUWKUNST
ACADEMIE BEELDENDE VORMING
ACADEMIE DOCUMENTAIRE INFORMATIE
ACADEMIE JOURNALISTIEK & VOORLICHTING
BIBLIOTHEEK- EN DOCUMENTATIE AC.
ACADEMIE BEELDENDE KUNST & VORMGEVING
OPLEIDING VISUELE COMMUNICATIE
MASTEROPLEIDING KUNST EN EDUCATIE
DRAMA
MUSICALTHEATER
CHOREOGRAFIE
THEATERDANS
CIRCUS & PERFORMANCE ART
POPMUZIEK
COMPOSTIE
MUZIEKTHEATER
KLASSIEKE MUZIEK
MUSIC MANAGEMENT
BEURS EN EVENEMENTEN MANAGEMENT
MUSICAL FACTORY
REGIE
ROC KUNST, CULTUUR & MAATSCHAPPIJ

GALERIES

KATHAREZE
RESY MUIJSERS
KOKON
VAN DUSSELDORP

BROEDPLAATSEN

NS16
STICHTING ATELIER

INITIATIEVEN BEELDENDE KUNST

ARGUMENT
DE VERSCHIJNING
RUIMTE X
FUNDAMENT
KUNSTMAAN

INITIATIEVEN PODIUMKUNSTEN

DE KWEKERIJ
KONING CARLOS
DRIEONS
TRASH
VLOEISTOF

MUSEA

NATUURMUSEUM BRABANT
SCRIPTION
TEXTIELMUSEUM
DE PONT

CULTUUREDUCATIE

CIST
V39

OVERIG PODIUMKUNST

THEATERS TILBURG
DE NWE VORST
013
PARADOX
RAZ
ZUIDELIJKE DANSVOORZIENING
STG. BRAM
DE LINK
ROXXITY

GEMEENTE/PROVINCIE

KORT
AFDELING CULTUUR
NBKS

A LINE MADE BY WALKING, RICHARD LONG

RUNNING FENCE, CRISTO

CANCELLED CROP, DENNIS OPPENHEIM

MISTWANDELINGEN, PHOEBE DE GRUYTER

MASSAGE ALS KUNST IN MUNSTER

GATE, BLOOM EN KENTRIDGE

cultuur

CULTUREEL NETWERK TILBURG

Onvolledig overzicht van partijen die een rol kunnen spelen op het RWZI terrein.
Een netwerk van partners wordt ingezet voor het ontwikkelen van beeldende kunst in het publieke domein van Tilburg.

Door het actief volgen van de stedelijke ontwikkeling wordt aangegeven waar de creatieve opgave ligt voor het publieke domein. Zowel het uitvoeren van deze stadsanalyse als het initiëren en formuleren van de opgaven is een continue proces in een voortdurende dialoog met de partners in de stad en het buitengebied.

CITATEN VAN LOES VELDPAUS

"Inderdaad is ervaring een kwestie van traditie, zowel in het collectieve als in het individuele leven. Ze bestaan niet zozeer uit afzonderlijke feiten die vast in de herinnering verankerd liggen, als wel uit stromen van niet bewuste data die samenvloeien in het geheugen." (Walter Benjamin, 1935)

Walter Benjamin stelt dat dat de ervaring afhankelijk is van traditie, van overlevering waardoor beide begrippen staan in het teken van de overdracht. Een traditie is als een reservoir waar in kennis, gebeurtenissen, indrukken zich herhalen en verenigen. Gewoonte, gewenning, oefening en dressuur spelen hierin een grote rol, er ontstaat als het ware een onbewuste kluwen, een bepalende verzameling, dat is de ervaring. Dat zorgt voor een "onproblematistische opname van het individu in een qua beleving en ruimte bestendige collectiviteit" (Rene Boomkens 1998)

De ervaring is een continue conditie, een zogenaamd groot verhaal, een traditie, welke wordt opgebouwd uit tijdelijke maar niet letterlijk van elkaar te onderscheiden elementen die 'samenvloeien in het geheugen' daar waar de ervaring wordt geconstrueerd. Vaak wordt tijdelijkheid gezien als dat wat Benjamin belevenis noemt.

Hoe bijzonder of gewoon, hoe eenvoudig of complex, hoe snel of hoe langzaam is het tijdelijke? Wat is de tijd van tijdelijkheid? Wat is dan de continuïteit of duur? Is continuïteit het opbouwen van een ervaring? En is dat dan weer het ritmisch aaneenrijging van momenten – tijdelijkheden? Of is het tijdelijk iets dat een interventie pleegt op de continuïteit maar deze niet wezenlijk van karakter verandert?

Wat is tijdelijkheid?

LABORATORIUM/PROEFTUIN

Het voormalige RWZI terrein wordt ingezet als laboratorium voor het culturele en recreatieve netwerk van de Tilburg. Het waterzuiveringssysteem veroorzaakt geen kolkend, spetterend en bruisend water meer. Het systeem is tot stilstand gekomen. Het water is geworden zoals het water van een spiegelvijver, roerloos. In een tuin staat de spiegelvijver symbool voor de dood. De reflectie van de lucht in het spiegeloppervlak legt een relatie met het universum. De rol van cultuur en recreatie is processen in gang te zetten die het gebied revitaliseren en het systeem weer een kolkend, spetterend en bruisend programma te laten veroorzaken.

HARDWARE

Het bestaande, grotendeels ondergrondse systeem heeft grote ruimtelijke kwaliteiten. De horizontaliteit, de industriële esthetiek zonder semiotiek, het rudimentaire materiaal- en vormgebruik vormen het inspirerende decor van het nieuwe cultuur- en recreatieprogramma. In plaats van schoner water gaat het systeem vormen van cultuur en recreatie genereren. Om dat mogelijk te maken zijn er een aantal aanpassingen en toevoegingen nodig op het gebied van de hardware en de software. De hardware: het hele terrein wordt toegankelijk gemaakt via vier bruggen die het mogelijk maken het terrein voor activiteiten af te sluiten. Door een padensysteem toe te voegen wordt het bestaande decor doorwaadbaar gemaakt. De bestaande grotere bouwwerken worden ontwikkeld als programmadragers van bijvoorbeeld een theater, een restaurant en een expositieruimte. De kleine bestaande gebouwen worden aan de binnenkant voorzien van een nieuwe huid en basisfaciliteiten zodat ze gebruikt kunnen worden als werk- en denkruimte voor muzikanten, ecologen, schrijvers, theatermakers, beeldend kunstenaars en dergelijke. Deze werkruimtes hebben de mogelijkheid zich tijdelijk te vergroten (zie hiervoor 'werkplekken en epyfieten'). De projecten die op het terrein georganiseerd gaan worden, worden ondersteund met vrij te plaatsen sets van noodzakelijke faciliteiten die als een samenhangende familie van objecten zijn vormgegeven.

SOFTWARE

Via een eenvoudige selectieprocedure worden er telkens voor twee jaar, twee artistieke regisseurs aangesteld, die beide een andere discipline vertegenwoordigen. Per jaar wordt er één regisseur uitgenodigd waardoor de werkperiode van elke regisseur één jaar van de werkperiode van de andere regisseur overlapt; Een ecooloog met een theatermaker, een theatermaker met een archeoloog, een archeoloog met een beeldend kunstenaar, een beeldend kunstenaar met een waterdeskundige, een waterdeskundige met een schrijver, etc. De regisseurs krijgen een jaarlijks budget mee van minimaal 100.000 euro waarmee ze plannen kunnen initiëren en realiseren. De regisseurs nodigen het culturele netwerk uit projecten te realiseren met als doel industrieel erfgoed, archeologie, ecologie en duurzaamheid een meer culturele context te geven en deze plek in te zetten als een openbaar laboratorium waar nieuwe inzichten getest en ontwikkeld kunnen worden. De lopende projecten zijn voor bezoekers op locatie en via een internetsite te volgen. Eens per jaar, vlak voor het vertrek van één regisseur, wordt er 'geoogst' en worden de resultaten getoond tijdens een grootst opgezet festival. Bij het vertrek van elke regisseur moet hij het gebied achterlaten zoals hij het heeft aangetroffen. Hij heeft twee jaar de tijd gekregen om de akker klaar te maken, in te zaaien en te oogsten.

Om inzicht te krijgen in het culturele netwerk is de Tilburgse visie op kunst in de openbare ruimte onder de loep genomen. Hieronder een aantal citaten die input geven aan het culturele revitalisering van het RWZI terrein.

CITATEN UIT KORT METEN OPGESTELD DOOR OLE BOUMAN:

Tilburg kiest met KORT (kunst in de openbare ruimte Tilburg) voor een overgang van object naar proces, van unieke auteurs naar samenwerkingsverbanden, van sectoraal denken naar integraal denken, van reactieve ingrepen naar proactieve strategieën.

ROL VAN KUNST IN OPENBARE RUIMTE:

kunst is een dynamisch model; kunst infiltreert; kunst in de openbare ruimte wordt kunst in het publieke domein; efemere kunst; tijdelijke opstellingen waarbij het afbreken net zo belangrijk is als het opbouwen; kunst die oplaadbaar en actualiseerbaar is; kunst in het digitale circuit; kunst heeft een 'antagonistische' kwaliteit; kunst neemt andere verschijningsvormen aan;

Kunst neemt binnen KORT deel aan een breder maatschappelijk proces waarbij het werkveld van de kunstenaar is verruimd en de bereidheid om zich dienstbaar op te stellen groter is geworden, terwijl de vraag of iets ook kunst is minder prangend lijkt. Kunst moet een onderdeel worden van de totale maatschappij, een resultaat van maatschappelijke processen. Deze processen vormen de stad, denk aan culturele diversiteit en mobiliteit. Kunst kan betekenis geven bij de economische ontwikkeling van stadsdelen, bedrijventerreinen en kantoorlocaties en aan het publieke domein van de economische netwerkmaatschappij met haar innovatieve ontwikkelingen en toepassing van nieuwe technologie.

FYSIEKE OPENBARE RUIMTE:

De fysieke openbare ruimte blijft een belangrijke drager voor kunsttoepassingen, omdat de straat als feitelijke ontmoetingsplaats een wezenlijk domein voor visuele creativiteit blijft. Aandacht gaat uit naar broedplaatsen van cultuur, nieuwe maatschappelijke niches waar de kunst kan bloeien.

OVER DE ROL VAN DE KUNSTENAAR:

... is belangrijk dat de opgave aan de kunstenaar duidelijk wordt gedefinieerd. Zijn rol moet duidelijk zijn voor iedereen. ... de kunstenaar ... levert met zijn creatieve talent een aandeel in de integrale kwaliteit van het publieke domein. Kunstenaars zouden daarbij losser met hun specialisme om moeten gaan en geen grenzen bepalen maar ze pro-actief overschrijden.

'vrij veld'
met gras als ondergrond

tent in/aan tank

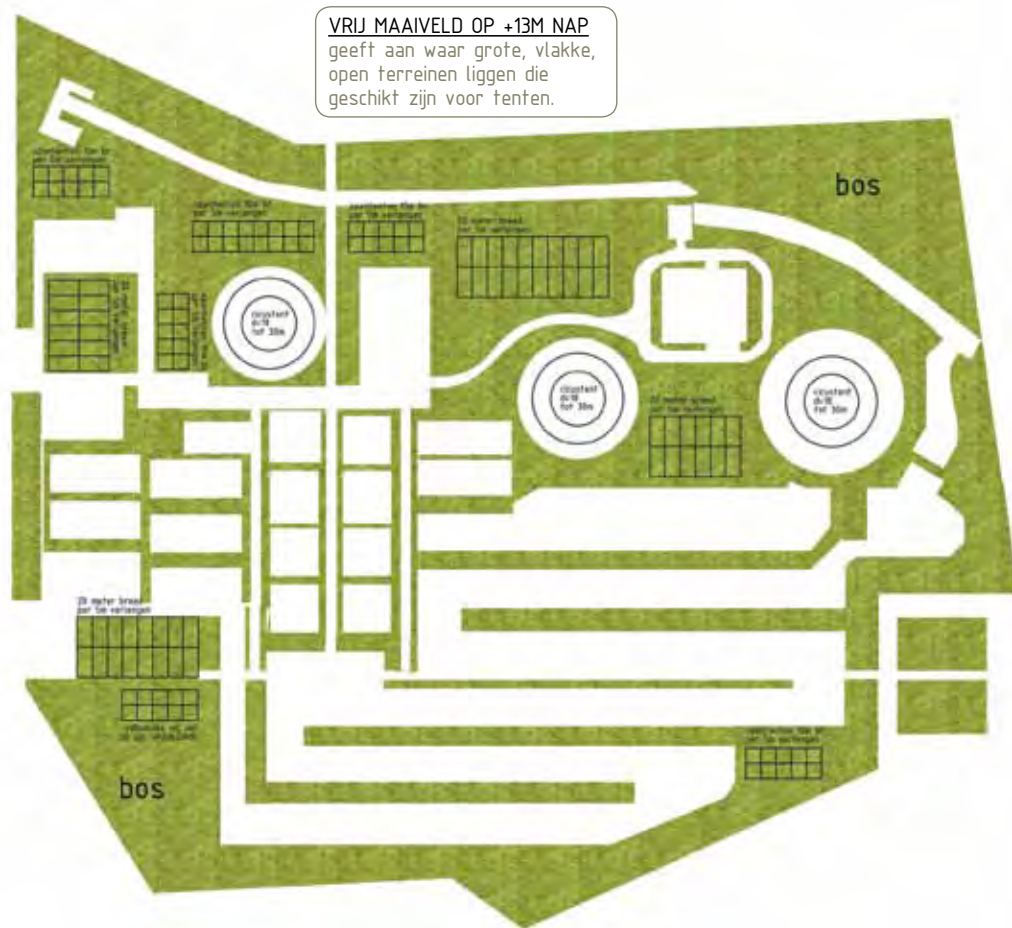

tenten tussen 10 en 20 m
breed, in lengtes van
veelvouden van 5 meter

lokaties waar de bouw-
werken en installaties
ondergrond vormen

Marco Vitruvius, militair en architect
in 85-20 v. chr. schrijft in zijn stan-
daardwerk "de architectura": Het mid-
den van de pleinen behoort niet toe
aan beelden maar aan de gladiatoren.
Het decor dat gevormd wordt door
het ruimtelijke systeem van de voor-
malige waterzuivering is afgelopen
jaar een inspirerende ondergrond ge-
bleken voor theatermakers, beeldend
kunstenaars, muzikanten, ontwerpers
en liefhebbers van industrieel erf-
goed. Het terrein met zijn verdiepte
bezinkbassins, beluchtingsbakken,
helofytenfilters, pompemaal met
daartussen grote lege grasvlaktes
geeft aanleiding tot een variatie aan
ingrepen en biedt voldoende ruimte
voor ontwikkelingen.

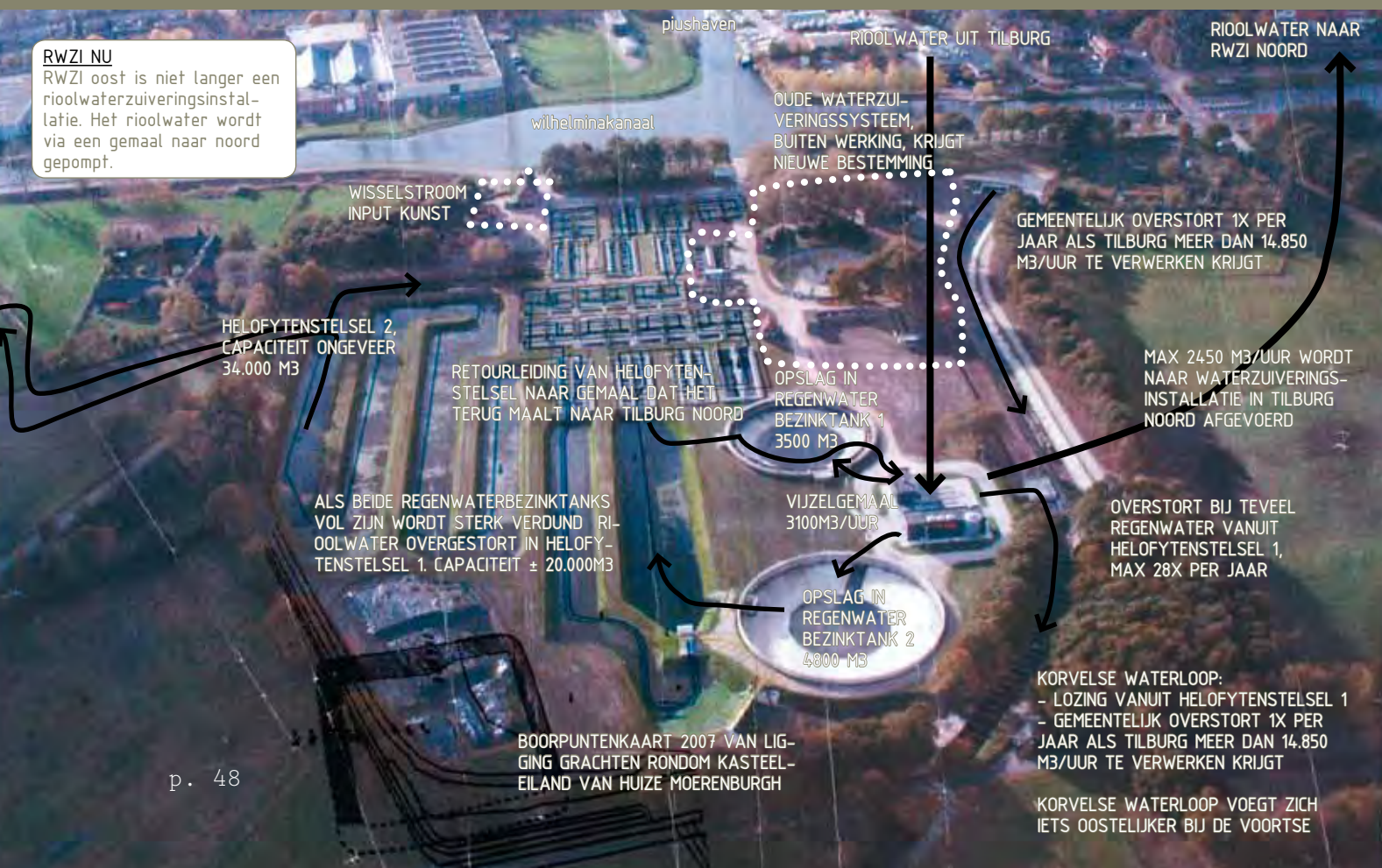

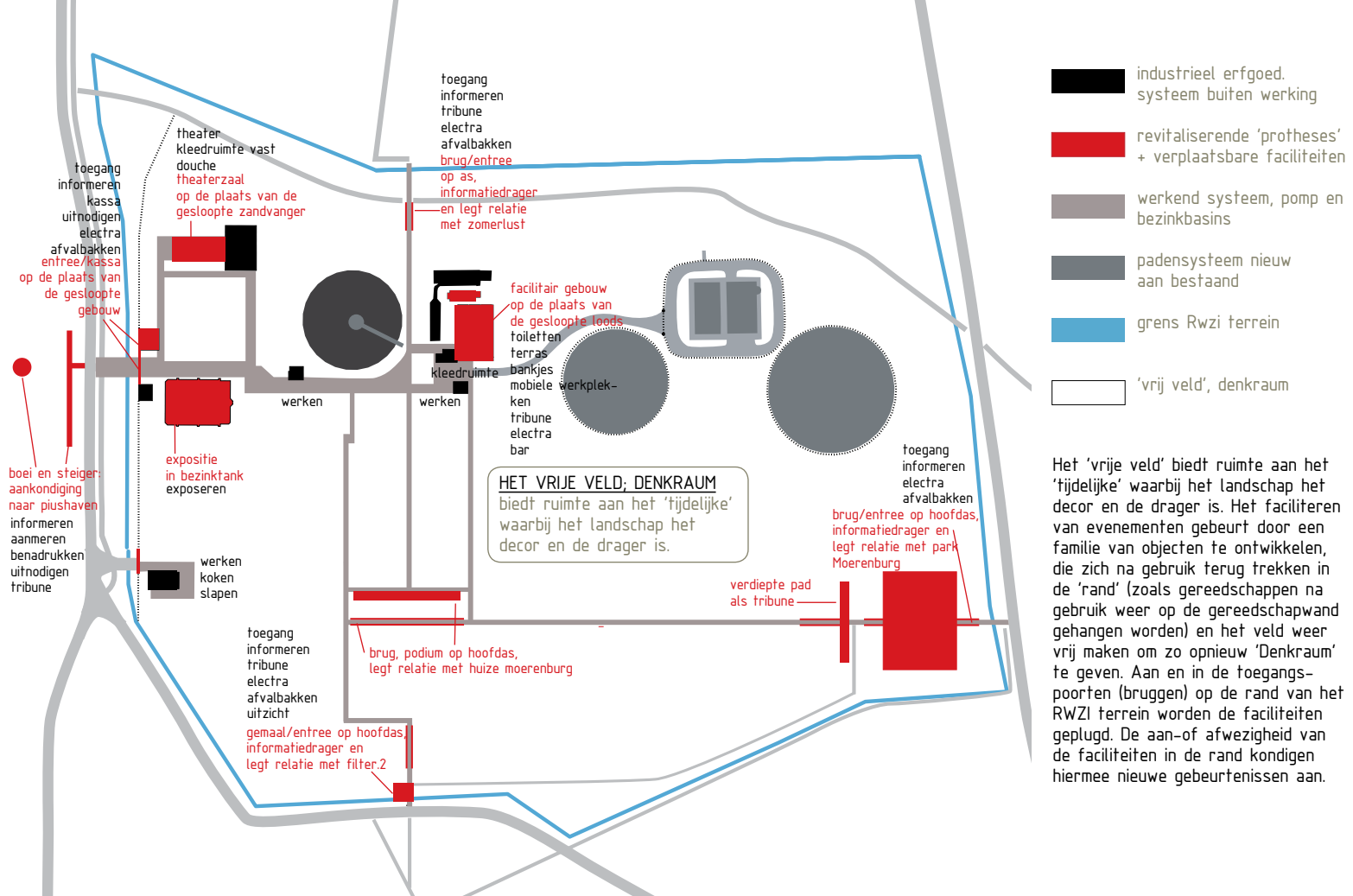
VRIJ MAAIVELD OP +13M NAP
geeft aan waar grote, vlakke,
open terreinen liggen die
geschikt zijn voor tenten.

stelsel rwzi oost: ruimte voor nieuw programma

RWZI NU

RWZI oost is niet langer een
rioolwaterzuiveringsinstal-
latie. Het rioolwater wordt
via een gemaal naar noord
gepompt.

als waterzuivering vitaal, nu revitaliseren met cultuur

FOTO UIT 1935

beelden hoe het systeem, dat nu industrieel erfgoed is, vroeger werkte.

LOODS (GESLOOPT)

VLOEIVELDEN (GESLOOPT)

ZANDVANGER (GESLOOPT)

dienswoning met toegangspoort (gesloopt)

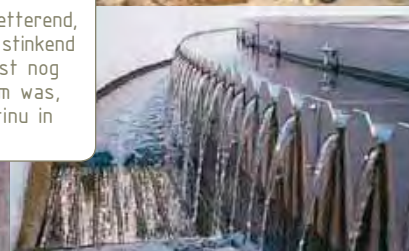
REVITALISERENDE PROTHESES

MTD spreekt van geamputeerde gebouwen. Door ze nieuwe protheses te geven worden ze gerevitaliseerd.

BEWEGEND WATER

stromend, vallend, spetterend, borrelend, gorgelend, stinkend water; toen RWZI oost nog een werkend systeem was, werd het water continu in beweging gehouden.

GEBOUWEN EN POORT (GESLOOPT)

Wat gebeurde er met het terrein tijdens de activiteiten 2007?

AANKONDIGING OP DE WEG

INFO BIJ ENTREE

ENTREE

KASSA

STROOM

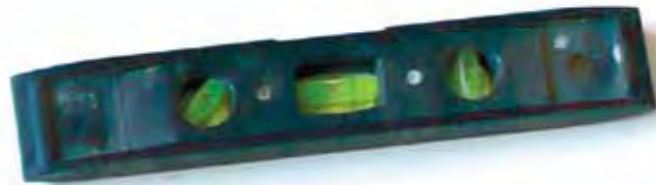
AFVALBAKKEN

(INVALIDEN) WC'S

TRIBUNE

wat is er nodig voor een cultureel revitaliserend programma?

MOBIELE FACILITEITEN SET
voor de tijdelijke activiteiten worden een antal basissets ontwikkeld op basis van wat er afgelopen zomer nodig bleek.

WAT GAAT ER GEBEUREN?

Tijdens de zomer 2007 is onderzocht wat er ingezet werd bij het organiseren van activiteiten. De wijze waarop de tijdelijke toevoegingen in de vorm van toiletten, afvalbakken, hekwerken, terrassen en dergelijke op het terrein ingezet werd leverde weinig beeldkwaliteit. Als het RWZI terrein in de toekomst gaat functioneren als een cultureel en recreatief laboratorium met een publieksfunctie is het noodzakelijk een vaste vorm te vinden om de geplande evenementen te faciliteren. De faciliteiten worden gebundeld in sets en vormgegeven als één familie van objecten.

Bij de entrees komen faciliteiten als kassa, infopanelen. Faciliteiten zoals de tribune, het terras, de bar, toiletten, elektra, de afvalbakken, de verlichting, etc. staan in ruststand geparkeerd aan/in de gevel van de nieuw te bouwen loods. De aan- of afwezigheid van de faciliteiten sets op de vaste standplaats geeft aan dat het gebied in ruststand, dan wel in actieve stand verkeert. Het gebruik moet uitwijzen of deze sets voldoende zijn om alle activiteiten te faciliteren. Als er aanvullingen nodig zijn is het van belang die passend in de familie van objecten vorm te geven.

Kwaliteiten van de sets: Sober vormgegeven familie van objecten. Gaan het terrein op als ze nodig zijn en trekken zich na gebruik terug naar ruststand op een opgeruimd vrij veld achter te laten.

TENTEN / TERRAS

BAR

KLEEDRUIMTE

VEILIGHEID

HEKWERKEN ALS KUNST

de diepte + stijlheid van de tanks maken valbeveiliging noodzakelijk. Hek wordt drager van verhalen en informatie.

HEKKEN / FIETSEN

TERRAS

OPSLAG / TENTEN

WERKPLEKKEN / TAFEL

VERLICHTING

1 faciliteiten 'stand by' en 'op het veld'

FACILITEITEN STAND BY

faciliteiten hebben een vaste standplaats in de rand waar- vanuit ze het veld in kunnen gaan als ze nodig zijn

WERKEN - EXPOSEREN - KOKEN - SLAPEN

WERKEN - UITVOEREN - EXPOSEREN - KOKEN - SLAPEN

WERKEN - EXPOSEREN - KOKEN - SLAPEN

WERKEN - EXPOSEREN - KOKEN - SLAPEN

WERKEN - EXPOSEREN - KOKEN - SLAPEN

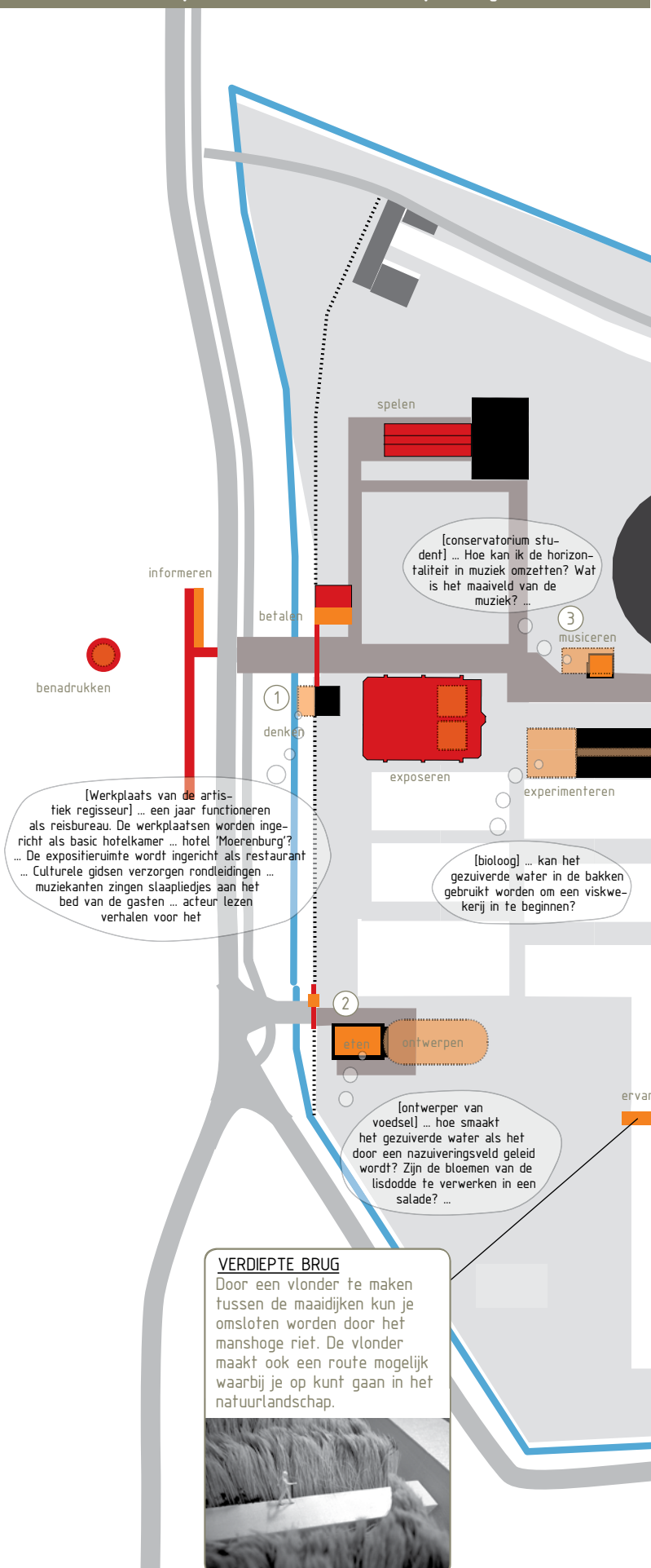

De 5 kleine bestaande gebouwtjes worden binnenin voorzien van een nieuwe huid en basisfaciliteiten (toilet, pantry en verwarming) zodat ze als werkruimte voor gasten gebruikt kunnen worden. De bestaande gebouwen kunnen zich tijdelijk vergroten d.m.v. opblaasbare of tentachtige constructies (epifyten) om zo meer projectruimte te bieden. Alle toevoegingen hebben een 'stand by' stand waarbij ze tot een nulpuntie teruggaan en het bestaande in ere herstellen. Zoals er na het zaaien en oogsten weer een kale akker ligt die opnieuw ingezaaid kan worden. Naast de 5 bestaande gebouwen worden een aantal nieuwe werkplekken gemaakt: een drijvend ponton in het helofytenfilter (6), een uitkijkpost bij de zuidentree (7) en in de bezinktank (8).

WERKEN - UITVOEREN - KOKEN - OMKLEDEN - DOUCHEN - SLAPEN

2 werkplekken & epifyten

EPIFYTEN zijn planten die op andere planten groeien zonder hieraan voedsel te onttrekken. De term wordt ook gebruikt voor alle planten die op een ander oppervlak dan aarde groeien. (vb. mos, orchideeën, bromelia's en algen)

bestaande
bouw

protheses
vast

werkplekken
epifyten

faciliteit
plug ins

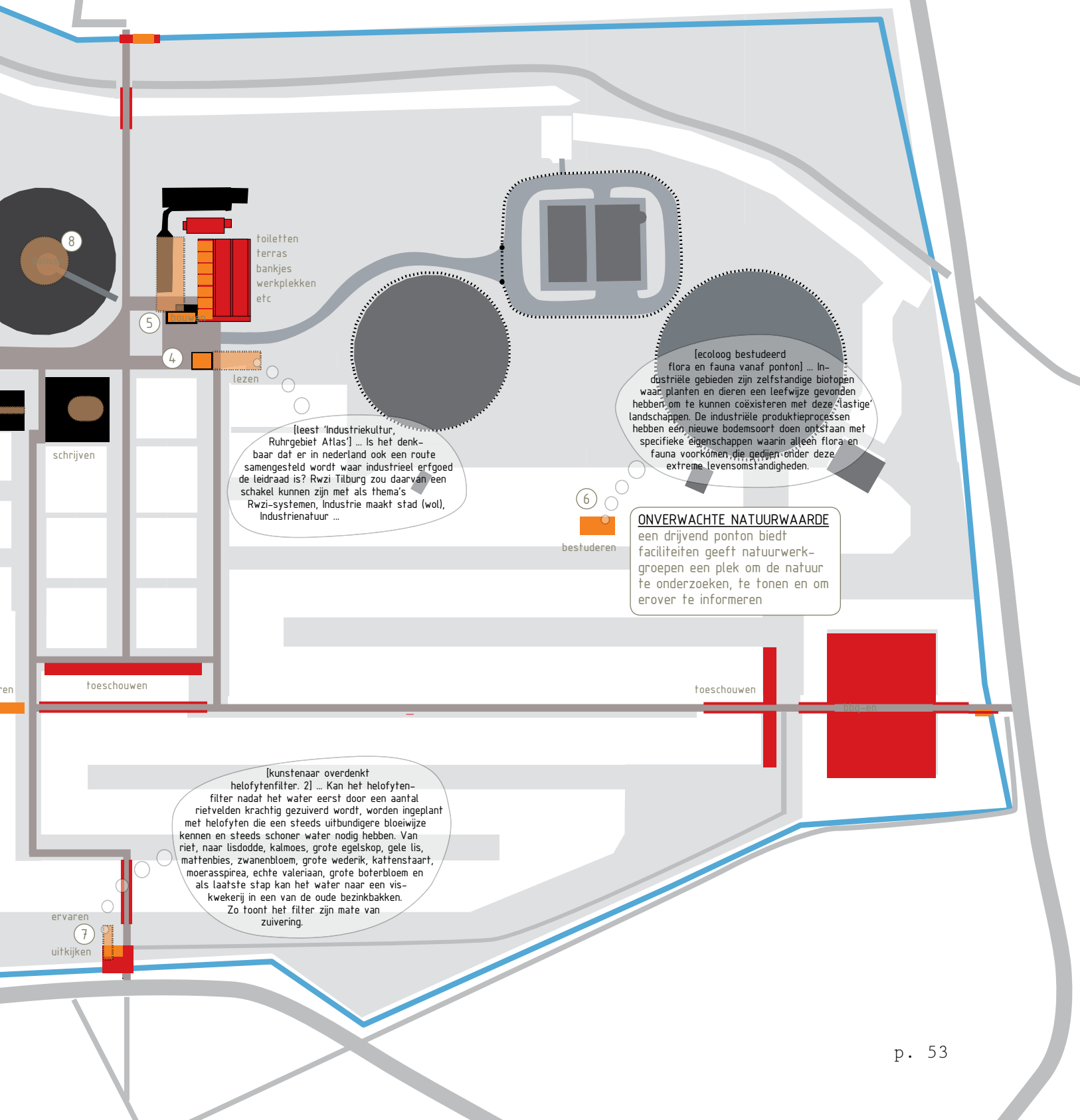
paden

waterzuivering

grens
sloot

KAARTBEELD

mogelijke lokaties van waar de faciliteiten uitwaaien over het terrein en de bestaande gebouwtjes waaraan de epifyten zich kunnen hechten.

[leest 'Industriekultur, Ruhrgebiet Atlas'] ... Is het denkbaar dat er in Nederland ook een route samengesteld wordt waar industrieel erfgoed de leidraad is? Rwti Tilburg zou daarvan een schakel kunnen zijn met als thema's: Rwti-systemen, Industrie maakt stad (wol), Industrienatuur ...

[ecoloog bestudeerd flora en fauna vanaf ponton] ... Industriële gebieden zijn zelfstandige biotopen waar planten en dieren een leefwijze gevonden hebben om te kunnen coëxisteren met deze 'lastige' landschappen. De industriële productieprocessen hebben een nieuwe bodemsoort doen ontstaan met specifieke eigenschappen waarin alleen flora en fauna voorkómen, die gedijen onder deze extreme levensomstandigheden.

ONVERWACHTENATUURWAARDE
een drijvend ponton biedt faciliteiten geeft natuurwerkgroepen een plek om de natuur te onderzoeken, te tonen en om erover te informeren

[kunstenaar overdenkt helofytenfilter: 2] ... Kan het helofytenfilter nadat het water eerst door een aantal rietvelden krachtig gezuiverd wordt, worden ingeplant met helofyten die een steeds uitbundigere bloeiwijze kennen en steeds schoner water nodig hebben. Van riet, naar lisdodde, kalmoes, grote egelskop, gele lis, mattenbies, zwanenbloem, grote wederik, kattenstaart, moerasspirea, echte valerian, grote boterbloem en als laatste stap kan het water naar een viskwekerij in een van de oude bezinkbakken. Zo toont het filter zijn mate van zuivering.

BAAC bv

Waarderend archeologisch onderzoek

Tilburg, Huus Moerenburg

'T HUYS MOERENBURGH
vroeg achttiende eeuws schil-
derij in collectie noordbrabants
museum, den bosch.
Zie pagina: 12

STORTKOKER IN DE NOORDGRACHT

PUBLIEKSACTIVITEITEN

GEVONDEN
schotelgoed, kommen, kannen,
bekers, glaswerk, kleipijpen etc

Wat gebeurt er?

1 Archeologie als kunstvorm

Sinds korte tijd is er een stuk oude geschiedenis van Tilburg opgegraven. Tijdens de aanleg van het eerste deel van het helofytenstelsel stootte men op wat later Huize Moerenburg bleek te zijn. Door BAAC is er een waarderend archeologisch onderzoek verricht waarbij de vondsten in kaart zijn gebracht. Na dit onderzoek is de opgraving weer toegedekt en zijn een deel van de vondsten ondergebracht in een provinciaal depot. De oude historie is ter plaatse niet meer zichtbaar. De vondsten van huize Moerenburg zijn als een 'objet trouvé'.

PUBLIEKSACTIVITEITEN
tijdens de opgraving

Bijlage 4b. Botanisch materiaal.

Pollenanalyse storkoker

(1700-1750)

+ = aanwezig, (4) = totaal aanwezig.

preparaatnummer (BX)	2895	2896
vondstnummer	58	58

	1 regel	doorkijken	
Bomen en struiken (drogere gronden)			
Betula	20	+	Berk
Corylus avellana	9	+	Hazelaar
Fagus sylvatica	1	+	Beuk
Pinus	10	+	Den
Quercus	16	+	Eik
Taxus baccata	1	.	IJf (Taxus)
Tilia	3	+	Linde
Ulmus	.	+	Iep
Hinnoah rhamnoides	2	.	Duindoorn
Fruit en noten			
Fragaria	1	+	Aardbei
Juglans regia type	.	+	Walnoot type
Ribes	2	+	Aalbes/Zwarte bes/Kruisbes
Ribes nigrum	1	+	Zwarte bes
Ribes rubrum	.	+	Aalbes
Overige gebruiksplanten			
Cannabis sativa	.	+	Hennep
Kruiden en specerijen			
Pimpinella anisum	.	(3)	Anijs
Syzygium aromaticum	1	(4)	Kruidnagel
Akker- en tuinkruiden			
Amorpha minima	.	+	Korensla
Artemisia	2	+	Alsem
Centaurea cyanus	.	(4)	Korambloem
Chenopodiaceae	3	+	Ganzenvoetfamilie
Rumex acetosella	.	+	Schapenzuring
Scleranthus annuus	.	+	Eenjarige hardbloem
Sinapis type	3	+	Mosterd type
Spargula arvensis	.	+	Gewone spurie
Viola arvensis	.	+	Akkerviooltje
Tuinaanplant			
Buxus sempervirens	.	(3)	Palomboompje

in het waarderend archeologisch onderzoek van Baac zijn pollen gevonden van botanisch materiaal.

LABORATORY/COLLECTION

Mark Dion. De kanalen van Venetië en de Thames Riverbank als 'archeologische' sites onderzocht en tentoongesteld.

objet trouvé: Moerenburg

Binnen het voormalige RWZI-terrein als cultureel laboratorium kan proefonderzoek worden gedaan op welke wijze deze historie tot leven gebracht kan worden. Dit past binnen het gemeentelijk beleid, archeologie voor het grotere publiek toegankelijk te maken. De kunstenaar Mark Dion geeft in zijn werk inspirerende voorbeelden hoe dit bereikt kan worden. Tijdelijke projecten op locatie met permanent objecten als resultaat, die de herinnering aan wat ooit was terugbrengen in de herinnering van de bezoekers.

2 Herbarium van Moerenburg

Voorbeeld: Tijdens de opgraving zijn er pollen van botanische materiaal aangetroffen in de storkoker van huize Moerenburg: granen, noten, fruit, groenten, kruiden, bomen, struiken, oeverplanten, etc. Een kunstenaar zoals Herman de Vries kan worden uitgenodigd om deze 'tuin'geschiedenis zichtbaar te maken. Bijvoorbeeld door een veld in te zaaien met het oude assortiment dat later geoogst en verwerkt wordt tot een herbarium. Het Moerenburg-Herbarium kan na een tentoonstelling in de voormalige bezinkbak een eigen leven gaan leiden.

VONDSTEN NOORDGRACHT MOERENBURG

RAIDING NEPTUNE'S VAULT, MARK DION

NIEUWE VONDSTEN

project: vondsten weer in nieuwe context plaatsen bijv met studenten beeldende kunst

LE CABINET DE BOTANIQUE, HERMAN DE VRIES, 2000

DE VISVERENIGING DE RUISCHVOORN VANGT VIS VOOR TIJDELIJK VISRESTAURANT

ROOIE KOOL VELDHOOSPITAAL, ANTON WATZEELS

3 Oogsttijd in Moerenburg:

rietprodukten / perensap /

Eén keer per jaar wordt er een groot evenement georganiseerd op het voormalig RWZI terrein. Nieuwe Oogst. Het is dan tijd om te oogsten en opnieuw te zaaien. De artistiek regisseur laat zien wat er afgelopen jaar zoal ontdekt, onderzocht en gemaakt is door de uitgenodigde gasten, die een periode als artist in residence op het terrein verbleven om aan een specifiek thema te werken. (Componist, schrijver en ecooloog werken bijvoorbeeld samen aan een opera.)

Daarnaast worden producten, grondstoffen en dergelijke uit de regio op het RWZI terrein verwerkt. Het RWZI terrein is de culturele smeltkroes van park Moerenburg. Wat buiten 'gevonden' wordt, wordt binnen verwerkt. Het evenement moet het RWZI terrein op de culturele kaart zetten en in het geheugen van de Tilburgers verankeren. Een jaarlijks terugkerend onderdeel is het ter plaatse verwerken van de rietoogst van het helofytenfilter in samenwerking met een onderwijsinstelling.

VERBORGEN PLEKKEN, MARJOLEIN SMOLDERS

VERBORGEN STAD, KWEKERIJ

rietbouwwerken/ verse vis / muziek / rooie kool / etc ...

OPBRENGST HELOFYTENFILTERS

Van de opbrengst van de rietooft kunnen er tijdelijke constructies, bouwwerken, produkten, installaties gebouwd. Beide filters omvatten ongeveer 4 Ha riet; per oogst kunnen er tussen de 450 en 800 bossen per Ha geoogst worden. Er wordt 1x per 3 jaar geoogst. Door dit te faseren in 3 delen kan er per jaar 1,3 ha geoogst worden. Dit levert tussen de 585 en 1040 bossen op. Dat staat gelijk aan 60 a 105 m³.

MANDEN/TASSEN

TIJDELIJKE BEELDEN

ambachtslieden en kunstenaars worden jaarlijks uitgenodigd een tijdelijke beeldentuin te maken van het geoogste riet.

VERSE OOGST 2008:

'hands on' ontwerp atelier met studenten design academy.

VERSE OOGST 2009:

'hands on' ontwerp atelier met studenten bouwkunde.

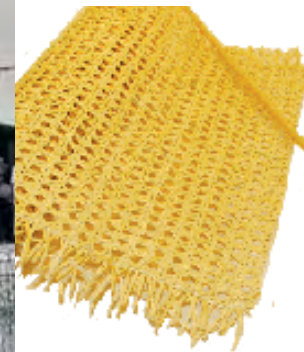
NEDERLANDSE DAKRIETLEGGERS

IRAAKS RIETBOUW

STOELN/BANKEN/ZITTINGEN

GEURRIET

BOTEN

GEBIEDSKAART MET POINTS OF INTEREST

IN ALLERLEI CULTUREN WORDEN ER MET RIET PRODUCTEN EN GEBOUWEN VERVAARDIGD

natuur

§ HUIDIGE ECOLOGISCHE WAARDEN

De waterzuivering ligt op de noordelijke flank van de beekdalen van de Oude en Nieuwe Leij en de Voorste Stroom. Het beeld in deze natte beekdalen wordt bepaald door moerasbosjes, rietmoeras en plassen. Aan de hoge zijde noordelijk van de zuivering bevindt zich op de lemige zandgronden het oude kleinschalige agrarisch cultuurlandschap.

De broekbossen rond de Leij en Voorste Stroom zijn ecologisch zeer waardevol met elzenzegge, dotterbloem, bosbies, vlottende bies en broedvogels als de nachtegaal (als broedvogel zeer zeldzaam), goudvink, buizerd, ransuil en verschillende spechtsoorten. In de restanten van natte hooilanden komen nog exemplaren voor van bijzondere planten als biezeknopen, draadrus en grote pimperl. De bloemrijke bermen, struwelen en graslanden zijn in trek bij een groot aantal soorten dagvlinders. In een aantal sloten en poelen komen algemene amfibieën voor als de kleine salamander.

Aalbes Ribes rubrum 2004 I VA VAVA
Aalscholver Phalacrocorax carbo 2004 I VA VZ Z 1
Aarvederkruid Myriophyllum spicatum 2004 I VA VZ Z
Akkerdistel Cirsium arvense 2004 I ZA ZA ZA
Akkerhoornbloem Cerastium arvense 2004 I VA VA Z
Akkerkers Rorippa sylvestris 2004 I VA VAVA
Akkerkool Lapsana communis 2004 I A A A
Aktermelkdistel Sonchus arvensis 2004 I A A A
Aktermunt Mentha arvensis 2000 I VA VAVA
Akkervegeer-mij-nietje Myosotis arvensis 2004 I VA VA VA
Akkerviooltje Viola arvensis 2004 I A A A
Akkerwinde Convolvulus arvensis 2004 I A A A
Amerikaans krentenboompje Amelanchier lamarckii 2004 U/i VA A A
Amerikaanse eik Quercus rubra 2004 U/i VA A A
Amerikaanse vogelkers Prunus serotina 2004 U/i A A A
Appel Malus sylvestris 2004 U/i VA VA Z
Argusvlinder Lasiodama megera 2004 A A A
Atalanta Vanessa atalanta 2004 A A A
Avondkoekoeksbloem Silene latifolia (subsp. alba) 2004 I VA VA VA
Azuurwaterjuffer Coenagrion puella 2004 A A A
Basterdklaver Trifolium hybridum 2004 I A A A
Beemdlangbloem Festuca pratensis 2000 I VA VA VZ
Beklierde basterdwederik Epilobium ciliatum 2004 U/i VA VA VA
Bergvlier Sambucus racemosa 2004 U/I VZ VZ Z
Bermpje Barbatula barbatulus 2004 VA VZ VZ3 P B
Beuk Fagus sylvatica 2004 U/i VA A A
Bezemschermkruid Senecio inaequidens 2004 U/i VZ VA VA
Biezenknoppen Juncus conglomeratus 2004 I VA VA VA
Bijvoet Artemisia vulgaris 2004 I A A A
Bitterzoet Solanum dulcamara 2004 I A A A
Blaartrekkende boterbloem Ranunculus sceleratus 2004 I A A A
Blaaszegge Carex vesicaria 2004 I VA VA VZ
Blauw glidkruid Scutellaria galericulata 2004 I VA VA VZ
Blauwe breidscheenjuffer Platynemis pennipes 2004 VZ VA VA
Blauwe glazenmaker Aeshna cyanea 2004 VA VA VA
Blauwe reiger Ardea cinerea 2004 I A A 1
Bleke klaproos Papaver dubium 2004 I VA VA VA
Bloedrode heidelibel Sympetrum sanguineum 2004 VA VA VA
Boerenwormkruid Tanacetum vulgare 2004 I A A A
Boerenzwaluw Hirundo rustica 2004 I A A 1
Bont zandoogje Parage aegeria 2004 VA VA VA
Bonte gele dovennetel Galeobdolon luteum cv. 'Florentinum' 2004 U/i VA VA VA
Boomblauwtje Celastrina argiolus 2004 A A A
Boomkruiper Certhia brachydactyla 2004 I VA VA VA 1
Borstelbies Scirpus setaceus 2004 I VZ VZ VZ
Bosbies Scirpus sylvaticus 2004 I VZ VZ VZ
Boskruiskruid Senecio sylvaticus 2004 I VA VA VA
Bosmuis Apodemus sylvaticus 2004 I A A 4 B

Bosrietzanger Acrocephalus palustris 2004 I VA VA VA 1
Bosuil Strix aluco 2004 I VZ VZ Z 1
Bosveldkers Cardamine flexuosa 2004 I VZ VZ VZ
Boswilg Salix caprea 2004 I A A A
Brede stekelvaren Dryopteris dilatata 2004 I A A A
Brede waterpest Elodea canadensis 2004 U/i VA VZ Z G
Brede wespenorchis Epipactis helleborine 2004 I VA VA VZ 4
Brem Cytisus scoparius 2004 I A A A
Bruine kiekendief Circus aeruginosus 2004 I VA VZ VZ 1 x P
Bruine kikker Rana temporaria 2004 A A A 4 B
Bruine rat Rattus norvegicus 2004 U/i A A A B
Bruinrode heidelibel Sympetrum striolatum 2004 VA VA VA
Buizerd Buteo buteo 2004 I VA VA 1
Buntgras Corynephorus canescens 2004 I VA VAVA
Bunzing Mustela putorius 2004 I VA VA VZ 4 b
Canadese fijnstraal Erigeron canadensis 2004 U/i A A A
Canadese populier Populus x canadensis 2004 U A A A
Citroengele honingklaver Melilotus officinalis 2004 I VA VA VA
Citroenvlinder Gonepteryx rhamni 2004 A A A
Dagkoekoeksbloem Silene dioica 2004 I VA VA VA
Dagpauwoog Inachis io 2004 A A A
Deens lepelblad Cochlearia danica 2004 U/i VZ VZ VZ
Distelvlinder Cynthia cardui 2004 A A A
Dodaars Tachybaptus ruficollis 2004 I VA VA 1 x B P
Dolle kervel Chaerophyllum temulum 2000 I VA VZ Z
Donkergroene basterdwederik Epilobium obscurum 2004 I VA VA VZ
Draadrus Juncus filiformis 2004 I Z Z Z Z K P
Driedoornige stekelbaars Gasterosteus aculeatus 2004 A A A B
Drijvend fonteinkruid Potamogeton natans 2004 I A A A
Duinnriet Calamagrostis epigejos 2004 I VA VA VZ
Duits viltkruid Filago vulgaris 2004 I Z Z Z Z Z EB P
Duizendknopfonteinkruid Potamogeton polygonifolius 2004 I VZ VZ VZ
Echt duizendguldenkruid Centaurea erythraea 2004 I VZ VZ Z
Echte kamille Matricaria recutita 2004 I A A A
Echte koekoeksbloem Lychnis flos-cuculi 2004 I VA VA VA
Echte valeriaan Valeriana officinalis 2004 I A A A
Eenjarige hardbloem Scleranthus annuus 2004 I VA VA VA
Eenstijlige meidoorn Crataegus monogyna 2004 U/i A A A
Egel Erinaceus europaeus 2004 I VA VAVA 4 b
Egelboterbloem Ranunculus flammula 2004 I VA VA VA
Egeria Egeria densa 2004 U/i Z Z Z Z
Ekster Pica pica 2004 I A A 1
Elzenzegge Carex elongata 2004 I VA VA VZ
Engels raigras Lolium perenne 2004 I ZA ZA ZA
Fazant Phasianus colchicus 2004 U/i A A 1
Fijn schapengras Festuca ovina subsp. tenuifolia 2004 I VA VA VA
Fioringras Agrostis stolonifera 2004 I ZA ZA ZA
Fitis Phylloscopus trochilus 2004 I A A 1
Fluiterkruid Anthriscus sylvestris 2004 I A A A

Framboos Rubus idaeus 2004 I VA VA VZ
Fuut Podiceps cristatus 2004 I VA VAVA 1
Gaai Garrulus glandarius 2004 I A A 1
Gaspeldoorn Ulex europaeus 2004 I Z Z Z K P
Geelsprietdikkopje Thymelicus sylvestris 2004 VA VA VA
Gehakkelde aurelia Polygona c-album 2004 VA VA VA
Geknikte vossenstaart Alopecurus geniculatus 2004 I A A A
Gekroesd fonteinkruid Potamogeton crispus 2004 I A A A
Gekroesde melkdistel Sonchus asper 2004 I A A A
Gelderse roos Viburnum opulus 2004 U/I VA VA VZ
Gele ganzenbloem Chrysanthemum segetum 2004 I VA VA VA
Gele lis Iris pseudacorus 2004 I A A A
Gele luzernevlinder Colias hyale 2003 VZ Z Z
Gele morgenster Tragopogon pratensis 2003 I VA VA VZ
Gele plomp Nuphar lutea 2004 I VA VA VA
Gele waterkers Rorippa amphibia 2004 I A A A
Geoorde wilg Salix aurita 2004 I VA VA VZ
Gestrepte wirbol Holcus lanatus 2004 I ZA ZA ZA
Gevleugeld hertschoo Hypericum quadrangulum 2004 I VA VA VZ
Gewone berenklauw Heracleum sphondylium 2004 I A A A
Gewone braam Rubus fruticosus 2004 I ZA ZA ZA
Gewone brunel Prunella vulgaris 2004 I A A A
Gewone dotterbloem Caltha palustris subsp. palustris 2004 I VA VA VZ 4
Gewone duivekervel Fumaria officinalis 2004 I VA VA VZ
Gewone dwergleermuis Pipistrellus pipistrellus 2004 I A A 2 4 P nb
Gewone engelwortel Angelica sylvestris 2004 I A A A
Gewone ereprijs Veronica chamaedrys 2004 I A A VA
Gewone es Fraxinus excelsior 2004 U/I A A A
Gewone esdoorn Acer pseudoplatanus 2004 U/i A A A
Gewone glanshaver Arrhenatherum elatius subsp. elatius 2004 I A A A
Gewone hennepnetel Galeopsis tetrahit 2004 I A A A
Gewone hoornbloem Cerastium fontanum subsp. vulgare 2004 I A A A
Gewone melkdistel Sonchus oleraceus 2004 I A A A
Gewone oeverlibel Orthetrum cancellatum 2004 A A A
Gewone paardenbloem Taraxacum officinale 2004 I ZA ZA ZA
Gewone pad Bufo bufo 2004 A A A 4 B
Gewone pantserjuffer Lestes sponsa 2004 A A A
Gewone raket Sisymbrium officinale 2004 I A A A
Gewone reigersbek Erodium cicutarium subsp. cicutarium 2004 I A A A
Gewone rolklaver Lotus corniculatus subsp. corniculatus 2004 I A A A
Gewone salomonszegel Polygonatum multiflorum 2004 I VA VA VZ
Gewone smeewortel Symphytum officinale 2004 I A A A
Gewone spurrie Spargula arvensis 2004 I A A A
Gewone veldbies Luzula campestris 2004 I A A A
Gewone vlier Sambucus nigra 2004 I A A A
Gewone vogelmelk Ornithogalum umbellatum 2004 U/i VA VZ Z 4
Gewone waterbies Eleocharis palustris subsp. palustris 2004 I A A A
Gewone zandmuur Arenaria serpyllifolia subsp. serpyllifolia 2004 I VA VA VZ
Gewoon barbakruid Barbarea vulgaris 2004 I VA VA VZ

Houtwallen, singels, het kanaal en de beekdalen worden door een vijftal vleermuissoorten gebruikt als jacht en verbindingroute naar de slaapplaatsen in de stad. Het beekdal van de Voorste Stroom zal als ecologische verbinding worden ontwikkeld. De beek zal weer meer gaan meanderen, omringd door bloemrijke hooilanden met struwelen, singels, knotwilgen, broekbosjes, met drassige plekken en poelen. Hierdoor kan zich de diversiteit aan amfibiesoorten vergroten.

De Korvelse Loop -die het terrein aan de noordzijde begrenst- heeft geen bijzondere ecologische kwaliteiten; voor een deel van de loop zijn de natuurlijke oevers vervangen door damwanden. De waterloop is voor het Landschapspark Moerenburg wel een belangrijke structuurdrager. Samen met de fraaie knotwilgenrijen langs de Korvelse Loop is het een beeldbepalend landschapselement.

Het terrein van de waterzuivering zelf is een functioneel ingerichte plek. De technische geaardheid van de locatie conflicteert niet per se met ecologische waarden, maar deze zijn in de huidige staat van het terrein beperkt. Wel te spotten broedvogels op en rond het terrein zijn grote gele kwikstaart, witte kwikstaart en zwarte roodstaart. In de bosjes, singels en struwelen die het terrein omringen, broeden zanglijster, groene specht, torenvalk, grasmus en braamsluiper. Op open plekken in het rietfilter komen regelmatig vogels fourageren, zoals scholekster en witgatje. De wanden van de oude betonnen bezinktanks zijn rijk aan korstmossen. Bij de ingang van het terrein staan waardevolle oude lindes.

§ ECOLOGISCH MEDEGEBRUIK

Natuurontwikkeling is op het terrein Moerenburg niet een prioriteit. In ecologisch opzicht staat het op zich zelf; het terrein is geen onderdeel van een groter systeem. Het terrein is wel in recreatieve zin de poort naar achterliggende natuurgebieden, zoals het Baksven en het Galgenven. Desalniettemin is het strevenswaardig ecologische kwaliteiten te ontwikkelen als bonus; 'ecologisch medegebruik' van buitenruimte, bassins en gebouwen.

Delen van het terrein die niet intensief gebruikt worden, kunnen zich ontwikkelen als droog bloemrijk grasland, wat bijvoorbeeld insecten en vogels aantrekt. Plekken die zich lenen voor opbouw van tenten of tijdelijke installaties zullen vaker gemaaid worden. (Of er in de toekomstige ontwikkeling van het terrein een behoefte is aan dergelijke plekken en zo ja, in welke mate, zal zich in loop der tijd wijzen.)

Indien de helofytenfilter in de toekomst wordt onderhouden vanaf het water in plaats van vanaf de dijklichamen, is het mogelijk deze dijken extensiever te beheren. Hierdoor kan zich ook hier droog bloemrijk grasland ontwikkelen. De oevers van de Korvelse Waterloop kunnen van een natuurvriendelijke inrichting worden voorzien.

De te herstellen slotgracht van Kasteel Moerenburg kan van flauwe oevers worden voorzien, waardoor diverse oever- en waterplanten een kans krijgen. Een andere mogelijkheid is het creëren van een plasdras-situatie binnen

de grenzen van de vroegere gracht, wat een aantrekkelijk milieu vormt voor verschillende amfibieën.

De bassins, gebouwen en andere onderdelen -die voorlopig niet aan herbestemming onderhevig zijn- kunnen nestgelegenheden bieden voor bijvoorbeeld de grote gele kwikstaart. Deze vogel heeft een voorkeur voor waterzuiveringsterreinen; het proceswater is net iets warmer en in beweging, waardoor het 's winters niet bevriest en er altijd insecten te vinden zijn. Het oude pompgebouw kent een ondergrondse ventilatieruimte, die geschikt te maken is als hangplek voor vleermuizen. Voor zover de vierkante trechtervormige bassins geen functie in het nieuwe zuiveringsproces meer vervullen kunnen ze een educatieve water- en natuurbestemming krijgen. Gedacht wordt aan het inrichten met veelkleurige inheemse water- en moerasplanten. Overige informatie en natuureducatie kunnen plaatsvinden in één van de (toekomstige) toegankelijke gebouwen op het terrein.

De terreinranden bieden ook in de huidige situatie volop nestgelegenheden voor vogels als spechten, boomklevers, lijsters, vinken, mezen en torenvalken. Doornstruwelen zijn aantrekkelijk voor (kleine) vogels en kunnen dienst doen als natuurlijke terreinafscheiding. Faunarijke struwelen zijn onder andere roos, sleedoorn, meidoorn, brem, braam of framboos. De oude linden in de noordwesthoek van het terrein zijn kleine ecosystemen op zichzelf en worden -behalve vanuit visueel-ruimtelijk en cultuurhistorisch oogpunt- ook vanuit ecologisch perspectief zeker in stand gehouden.

Op de plek waar de huidige en toekomstige helofytenfilter verbonden worden, zal een bescheiden gemaal gebouwd worden. Dit is de ideale plek om ook een uitzichtpunt cq. vogelwacht in te richten; Een beschutte plek, die opgaat tussen de kronen van de loofbomen op de rand van het terrein, waar vogelliefhebbers kunnen uitkijken over zowel het bestaande waterzuiverings-terrein als over de rietvelden van de toekomstige uitbreiding.

§ BELEIDSUITGANGSPUNTEN

Door de Raad van Tilburg is op 31 januari 2005 de “Visie Landschapspark Moerenburg” vastgesteld. In deze visie is Moerenburg aangewezen als landschapspark en is een strategie uitgestippeld om de landelijke functie van Moerenburg te behouden en te ontwikkelen, mede in relatie tot de Kadernota Groene Mal (2001). Als opstap voor een nieuw bestemmingsplan bereidt de gemeente de Nota van Uitgangspunten “Bestemmingsplan Voorste Stroom” voor (concept oktober 2007). Moerenburg is van groot belang voor de groene kwaliteit van Tilburg; voor de infrastructurele relatie met de stad zijn er geen nieuwe verbindingen met Moerenburg voorzien (zoals bij de planontwikkelingen Piushaven en Kempenbaan).

Moerenburg vormt voor Tilburg de ‘poort’ van Het Groene Woud (Ruimtelijke Structuurvisie Tilburg 2020, 31 januari 2005). In het provinciaal beleid van Nationaal Landschap Het Groene Woud wordt bij elk van de steden Tilburg, Eindhoven en 's-Hertogenbosch een ‘groene poort’ gedacht. In het Reconstructieplan De Meierij (2005) voor vitalisering van het platteland heeft Moerenburg de functie als stedelijk uitlooph gebied.

Het beleid voor beheer van oppervlaktewater leidt tot een nieuwe keten van waterbeheer waarin de “RWZI Tilburg-Oost” in januari 2005 als rioolwaterzuivering wordt beëindigd. De basis ligt in Waterbeheerplan II (2001) en de Kadernota Stedelijk Water (april 2006). Gemeente Tilburg en Waterschap De Dommel stellen in mei 2006 een intentieverklaring op waarin zij vaststellen gezamenlijk de toekomst van het terrein te verkennen. Het waterbeleid voor het terrein richt zich voor de nabije toekomst nog op twee functies: doorpompen van rioolwater naar RWZI Noord en waterberging en zuivering in twee buffertanks en het helofytensysteem (rietvelden). Voor dat laatste is een uitbreiding van 3 ha voorzien (‘fase 2’). Een deel van het terrein heeft geen functie voor het waterbeheer; enkele leegstaande gebouwen en bouwwerken zijn aangewezen als Rijksmonument.

§ PROCES

De herinrichting van het terrein en het nieuwe medegebruik worden gefaseerd aangepakt. Al doende ontwikkelen zich nieuwe gebruiksvormen. Kunst, cultuur, recreatie en natuureducatie zijn hierbij de inspiratie voor het nieuwe (mede)gebruik van het terrein naast de zones met de hoofdfunctie voor het waterbeheer.

Het raamwerk met zonering en daarmee de toekomstige functies van gronden en gebouwen, wordt door de gemeente Tilburg via de Nota van Uitgangspunten Bestemmingsplan Voorste Stroom verder opgepakt in het nieuwe bestemmingsplan. Hiermee wordt de juridische basis gelegd voor de gewenste bescherming van industrieel erfgoed, wordt het kader geregeld voor de activiteiten met bijbehorende faciliteiten en voor het hergebruik van gebouwen. Ook randvoorwaarden waaraan het gebruik en de activiteiten moeten worden getoetst, worden zodoende verankerd.

Voor een aantal onderdelen wordt (verder) overlegd met derden.

Dit betreft de aangrenzende particuliere grondeigenaren, Rijkswaterstaat, cultuur-, kunst- en natuurorganisaties, musea en onderwijs.

ONDERBOUWING VOOR DE TOEKOMST

§ ORGANISATIE

Voor de ontwikkeling van de exploitatie van de gebouwen en voor de ontwikkeling van een kunst-, cultuur- en natuurprogramma wordt een regiegroep van waterschap en gemeente ingesteld. De regiegroep draagt zorg voor activiteiten 'tijdens de verbouwing' en bereidt de organisatiestructuur voor van de nieuwe exploitatie.

Het waterschap zal als huidige terreineigenaar voor de korte termijn leidend zijn voor de initiatieven. Uitgangspunt voor de korte termijn is dat het terrein vanwege de verantwoordelijkheden voor waterbeheer en veiligheid, afsluitbaar is. Het terrein is open als er wat te doen is, of als de veiligheid in redelijkheid is gewaarborgd. Dit draagt ook bij aan de noodzakelijke ruimtelijke samenhang van het terrein. Vanuit dit vertrekpunt wordt nagegaan hoe meer publieke functies, zoals de poortfunctie voor Het Groene Woud (informatie en kleinschalig parkeren) kunnen worden afgesproken.

§ INVESTERINGEN EN EXPLOITATIE

De regiegroep zal fase 1 van investeringen en exploitatie oppakken: realisatie van het raamwerk. Een eerste werknootitie is tegelijk met dit herinrichtingsplan opgesteld. Het waterschap ziet haar investeringen vooral vanuit de terreingedeelten met de hoofdfunctie waterbeheer. De gemeente en waterschap gaan na welke herinrichtingen nodig zijn in de directe omgeving van het terrein, zoals de Hoevense Kanaaldijk. Het nieuwe gebruik en herstel van de 'geamputeerde' bebouwing moet in aparte projectfinancieringen worden uitgewerkt: elk nieuw hergebruik vereist een eigen financiële opzet van verbouw, nieuwbouw en exploitatie. Ook het grondeigendom kan hierbij mogelijk wijzigen. Voor de Monumentgebouwen ligt het accent op culturele partners. Voor de overige gebouwen is de inbreng van andere profit en non-profit partners goed denkbaar, die de kunst- en cultuuraspecten van het terrein en gebouw kunnen benutten, zoals galerie, vormgeving, decorbouw, demonstraties en trainingen.

§ GEBRUIK

Het inrichtingsplan richt zich op een lokale of regionale betekenis van het terrein. Het gebruik voor kunst en cultuur alsmede voor recreatie en natuureducatie dient zich hierop te richten. Het gemeentelijk beleid gaat uit van de huidige infrastructuur. Wezenlijk is daarom, dat bij elke activiteit en exploitatie de aspecten van mobiliteit (verkeer en vervoer) aangepast zijn aan de huidige bereikbaarheid en opvangcapaciteit.

§ MATERIAAL

- ¶ Gemeente Tilburg, Dienst Gebiedsontwikkeling, Afdeling Stedenbouw
Visie Landschapspark Moerenburg, oktober 2004
- ¶ Ecologisch Adviesbureau Cools
Onderzoek naar planten- en diersoorten in Moerenburg te Tilburg, oktober 2004
- ¶ drs. Henk van Doremalen
'historische ontwikkeling van de afvalwaterzuivering in Moerenburg' uit: Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur, jaargang 24, nummer 2, april 2006
- ¶ Gemeente Tilburg, Dienst Beleidsontwikkeling, Afdeling Ruimtelijke Ordening
Concept nota van uitgangspunten bestemmingsplan Buitengebied De Voorste Stroom, oktober 2006
- ¶ BAAC onderzoeks- en adviesbureau 's-Hertogenbosch - Deventer
Tilburg, Huis Moerburg - waarderend archeologisch onderzoek, december 2006
- ¶ KORT
De Tao van Moerenburg, 2006
- ¶ Irene Fortuyn i.s.m. Arjan Karssen
Schetsvoorstel Helofytenfilter II, juni 2007
- ¶ Gemeente Tilburg, Dienst Gebiedsontwikkeling, Afdeling Stedenbouw
Concept Nota van uitgangspunten Bestemmingsplan 'Buitengebied De Voorste Stroom', oktober 2007

§ BEELDMATERIAAL

- ¶ Stinkfinger Fotografie
- ¶ MTD landschapsarchitecten
(plankaarten, schetsen en foto's)
- ¶ Waterschap De Dommel (luchtfoto en originele technische tekeningen, destijds getekend door Gemeente Tilburg, Publieke Werken, Afdeling Afvalwaterreiniging)
- ¶ Gemeente Tilburg (foto's archeologie)
- ¶ Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch (schilderij 'Gezicht op Huis Moerenburgh')
- ¶ Regionaal Archief Tilburg (historische luchtfoto)
- ¶ Ester van de Wiel (onderdeel cultuur)
- ¶ Thieme; 'wat vliegt daar' (vogels)

- ¶ in opdracht van
Waterschap De Dommel
Gemeente Tilburg

"Objet Trouvé, herinrichtingsplan RWZI-terrein Moerenburg Tilburg" kwam mede tot stand dankzij financiële ondersteuning van de Regeling Projectsubsidies Belvedere van het Stimuleringsfonds voor de Architectuur.

- ¶ ontwerp
MTD landschapsarchitecten:
Sjoukje van Heesch
Frank Meijer

- ¶ coördinatie
Land & Co:
Helmer Wieringa

- ¶ teksten en redactie
MTD landschapsarchitecten
Land & Co
Ester van de Wiel (cultuur)

- ¶ grafische vormgeving
één op één:
Ed Kooiman, Mirelle Vegers

- ¶ met medewerking van
Waterschap De Dommel:
Berry van den Boogaard, Peter Voorn
Gemeente Tilburg:
Theo van Dongen, Esther Donckers
Joost op 't Hoog, Claar Rodenburg
Caroline Schalkx, Harry Smith

Stadsmuseum Tilburg:
Ronald Peeters

KORT (Kunst Openbare Ruimte Tilburg):
Atty Bax, Gerdi Beks

Ester van de Wiel (kunst en cultuur)

RACM (Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten):
Peter Nijhof

ARCHON architecten:
Joop Akkers, Bob Arendsen

© MTD landschapsarchitecten, februari 2008

Waterschap De Dommel
Postbus 10.001, 5280 DA Boxtel
info@dommel.nl, www.dommel.nl

gemeente Tilburg

